

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

9de Jaargang nr. 3

15 mei 1980

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent

Secretariaat : Maïsstraat 235

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 200 fr. per jaar.

INHOUD

De Omwenteling van 1830 te Gent	123
Geschiedenis van de weg Gent-Drongen-Deinze	150
De Sodaliteit	161
Schepen de Maere-Limnander	174

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatie-
centrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Be-
gijnhof, huis nr. 46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12
uur. (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Op WOENSDAG 21 MEI om 20 u. in de conferentiezaal van het Cultureel centrum BANK BRUSSEL - LAMBERT, Graaf van Vlaanderenplein, 5, GENT :

VOORDRACHT met diaprojectie door de Heer J. VANDENHOUTE, diensthoofd van "Monumentenzorg en Stadsarcheologie" over :
"GENT IN HET JAAR VAN DE STADSVERNIEUWING 1980"

AANVULLENDE LEDENLIJST

1581. Zenner A. Asschout 15 B 9050 Evergem
1582. Lekens G. Spechtstraat 23 9070 Wachtebeke
1583. Mw Roos M. L. Weefselstraat 16 9000 Gent
1584. Soens R. Heirstraat 48 9856 Lotenhulle
1585. Goedefroot Fr. Van Hoorebekestraat 21 9218 Ledeberg
1586. De Clippele Fr. Sint-Pieters-Aalststraat 114 9000 Gent
1587. Prof. Dr. Kint A. de Smet de Nayerplein 13 9000 Gent
1588. Mw Van Herp L. Valkenstraat 2 9110 Sint-Amandsberg
1589. De Smet R. Hellegatstraat 10 9120 Destelbergen
1590. Mej. Van Lerberge E. Afsneelaan 29 9000 Gent
1591. Raes H. Jubileumlaan 153 9000 Gent
1592. Goethals A. Schildpadstraat 9 9030 Wondelgem
1593. Raes F. rue François Lehmann 17 1218 Le Grand Saconnex Genève
1594. Cornelus A. Ruitenlaan 14 9030 Wondelgem
1595. Mw Ballegeer H. Steenaardestraat 31 9820 Sint-Denijs-Westrem
1596. Vandenberghes M. Walstraat 108 9219 Gentbrugge
1597. Blom E. Karel Mirystraat 46 9000 Gent
1598. Levis E. Knotwilgenlaan 26 9030 Wondelgem
1599. Mw Van Langenhove Riga Square 12 1030 Brussel
1600. Deproost A. Leopold II straat 91 9110 Sint-Amandsberg
1601. Verbessens G. Lange Violettestraat 303 9000 Gent
1602. Dr. Lacroix E. Voskenslaan 5 9000 Gent
1603. Kinaupenne S. Steenhouwerstraat 57 9218 Ledeberg
1604. Mme Soliman G. 12 rue du Renard F-75004 Paris
1605. Everaert A. Jan Delvinlaan 37 9000 Gent
1606. Servaes A. Filip van Cleeflaan 150 9000 Gent
1607. Van Bossele L. Ramskapellelaan 2 9000 Gent
1608. Maryns A. Sleepstraat 123 9000 Gent
1609. Mw De Veirman R. Sint-Denijslaan 133 9000 Gent
1610. Mw Florizoone R. Meersstraat 33 9000 Gent

DE OMWENTELING VAN 1830 TE GENT - DAGVERHAAL

I. Inleiding

Het ligt zeker niet in onze bedoeling hier een overzicht te geven van de geschiedenis van de Belgische omwenteling, maar het is zonder twijfel nuttig de gemoedstoestand hier ten lande te schetsen tijdens de Nederlands-Belgische vereniging in de periode 1815-1830, vooraleer over te gaan tot het relaas van de gebeurtenissen te Gent.

Na de val van Napoleon en bij de ondertekening van het verdrag van Parijs op 30 mei 1814 waren de grote mogendheden overeengekomen dat de Zeventien Provinciën van de oude Nederlanden samen met het prinsbisdom Luik het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden zouden vormen. Willem I wordt de eerste koning van dit verenigd rijk. Bij de ondertekening van de akkoorden verklaart hij, van beide landen één volk in één machtige staat te maken.

Doch de tijden blijven onzeker, Napoleon ontsnapt van het eiland Elba en brengt een nieuw leger op de been. De slag bij Waterloo op 18 juni 1815 maakt evenwel een einde aan de "honderd dagen" en de keizer wordt opnieuw verbannen, nu voorgoed, naar het eiland Sint-Helena.

Het tweede verdrag van Parijs op 20 november 1815 vergroot nog het koninkrijk der Nederlanden, door toevoeging van het hertogdom Bouillon en de steden Chimay, Philippeville en Mariembourg. De koning en de koningin werden plechtig ontvangen te Gent op 5 september 1815; iedereen was zeer gelukkig en zoals de Gazette van Gent berichtte "onze geheele bevolking was te been, de gansche stad was schoon versierd met zegebogens, bomen, bloemenkransen, oragnievaandels etc..." (1).

De regering van Willem leverde goede resultaten :

- Aanleg van verschillende kanalen waaronder Gent-Terneuzen. (2)
- Uitbreiding van de haven van Antwerpen. (2)
- Het onderwijs werd uitgebreid, het aantal lagere scholen klom op tot 4046. Een normaalschool werd gesticht te Lier, universiteiten te Leuven, Luik en Gent, athenea te Brussel, Namen, Luik, Luxemburg en Doornik. Het aantal leerlingen aan de verschillende scholen vertiendubbelde in tien jaar tijds. (3)
- Er werden hulpfondsen in het leven geroepen voor steun aan nieuwe en oude ondernemingen. Na een zware crisis in de beginjaren kwam de nijverheid tot grote bloei; alleen in Gent, telde men in 1830 zeventenzestig katoenspinnerijen naast vele andere industrieën. Gent bood door zijn katoennijverheid een 50.000 mensen een werkgele-

genheid en in 1827 geeft de handelsbalans een verhoging van 63 % aan. (2)

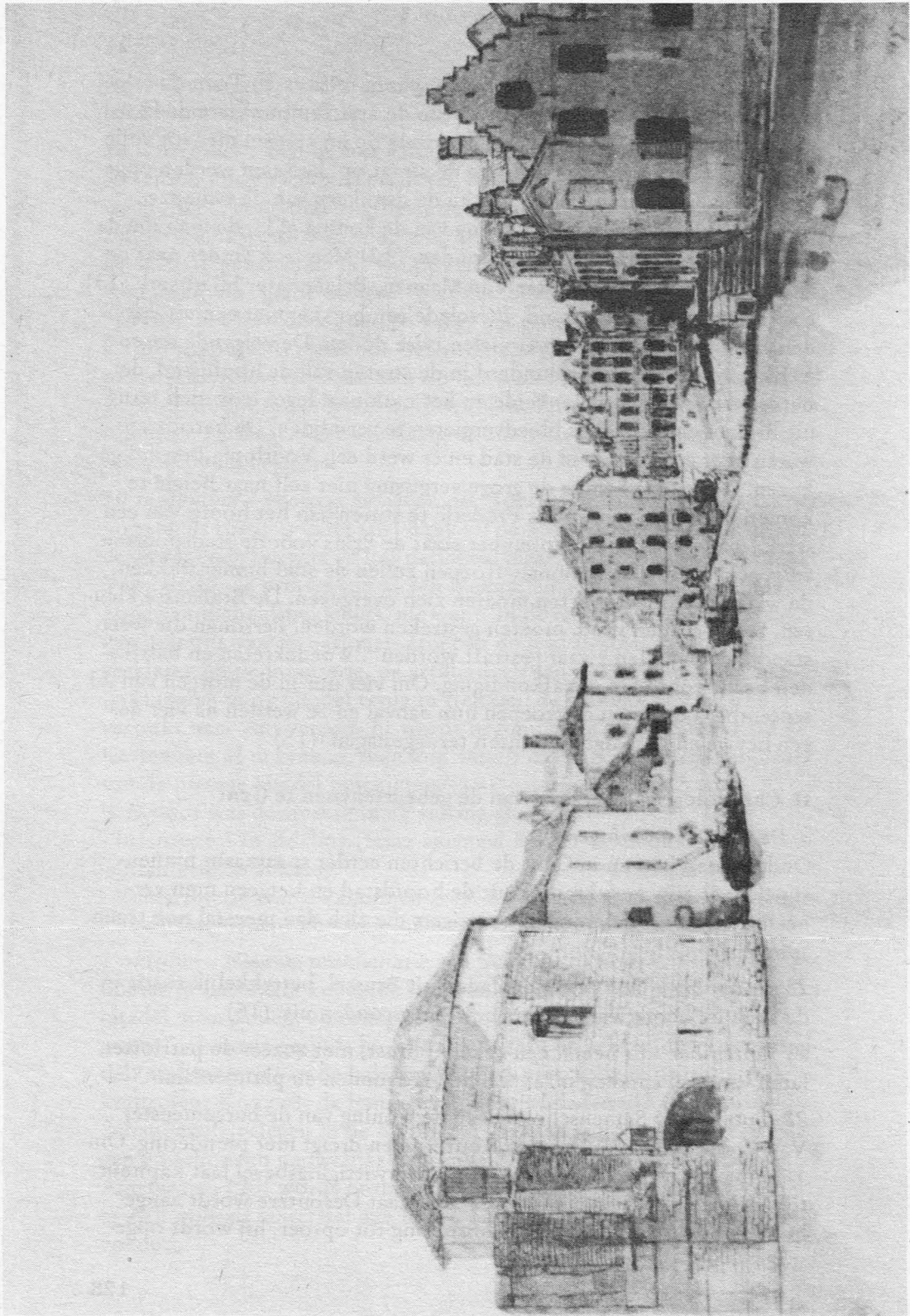
Niettegenstaande deze merklijke vooruitgang waren de Belgen niet tevreden en ze drongen aan op een eigen regering. De redenen voor deze misnoegdheid waren veelvuldig :

- België had ten dien tijde ver over de 3.000.000 inwoners tegenover 2.400.000 Nederlanders; nochtans bestond de Eerste Kamer uit 55 Belgen en 55 Hollanders. Gendebien, een van onze afgevaardigden, verzette zich tegen deze onrechtvaardigheid maar werd niet aanhoord. (4)
- De helft van de staatsschuld voortspuitende uit de verdediging van de gebieden overzee, werden op Belgische schouders geladen. (4)
- De nieuwe grondwet voorzag volledige vrijheid van godsdienst, doch dit wilde de katholieke geestelijkheid niet. De nieuwe wetten op het onderwijs werden geweldig tegengewerkt door enkele kerkleiders onder leiding van de bisschop van Gent, de Broglie; het ging zelfs zover dat een "doktrinaal oordeel", goedgekeurd door de Paus, afgekondigd werd. Dit oordeel weigerde de sakramenten aan iedereen die de grondwettelijke eed aflegde. De Broglie werd bij verstek tot verbanning veroordeeld op 8 november 1817, hij kon naar Frankrijk vluchten doordat de kapitein van de marechaussee die de aanhouding moest verrichten, hem op voorhand liet verwittigen. (5) De secretaris van de kerkelijke congregatie onder Paus Pius VII, Lambruschini, schrijft in 1831 "de Belgische geestelijkheid heeft de revolutie voorbereid en verdient een blaam". (6)
- De liberale partij verwierp, terecht, de maatregelen, die de vrijheid van drukpers beperkten; ze verwierp ook en dit ten onrechte, de gelijkheid in het gebruik der beide landstalen op rechterlijk en administratief gebied. (7)
- De fransgezinden hoopten op en streefden naar een versmelting met Frankrijk. (8) De hierboven vermelde Lambruschini schrijft nog in 1831 "de partij die de samensmelting met Frankrijk wil, neemt nog meer en meer uitbreiding". (6)

Al deze en nog vele andere kleine en grote politieke, godsdienstige en menselijke moeilijkheden waren de oorzaak van de omwenteling in 1830. (9) In de "Revue générale de Belgique" schrijft Prosper Poulet in zijn artikel "Les premières années de royaume des Pays Bas", "Ce mariage de convenance s'est fait sans aucun amour de part et d'autre et il est douteux s'il fera le bonheur d'aucune des deux partis".

De reeds lang gespannen gemoederen barstten los op de avond van woensdag 25 augustus 1830 tijdens de opvoering van de opera "de

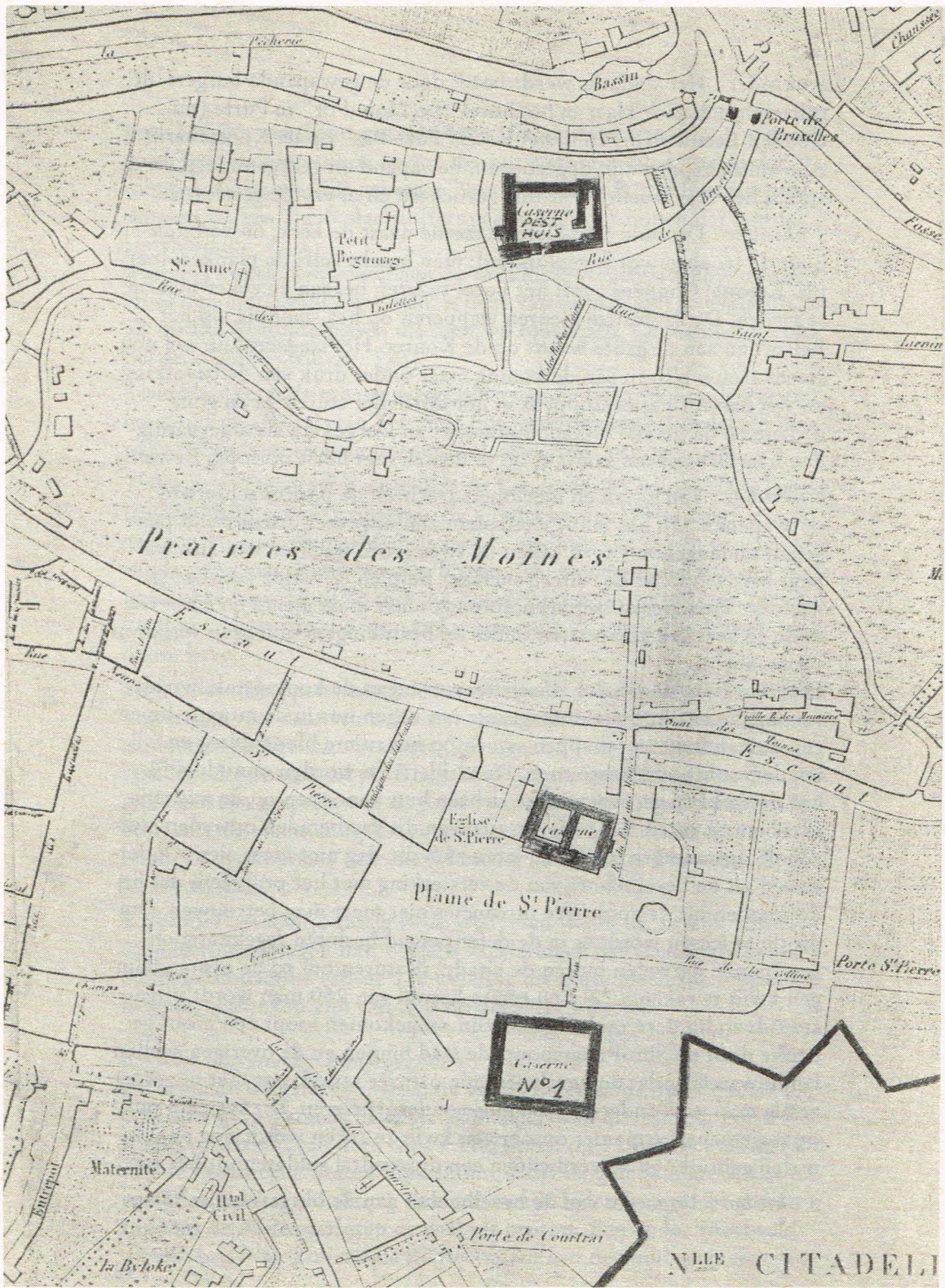

De Ketelbrug in 1830. (Univ. Gent)

Prairies des Moines

Plaine de S. Pierre

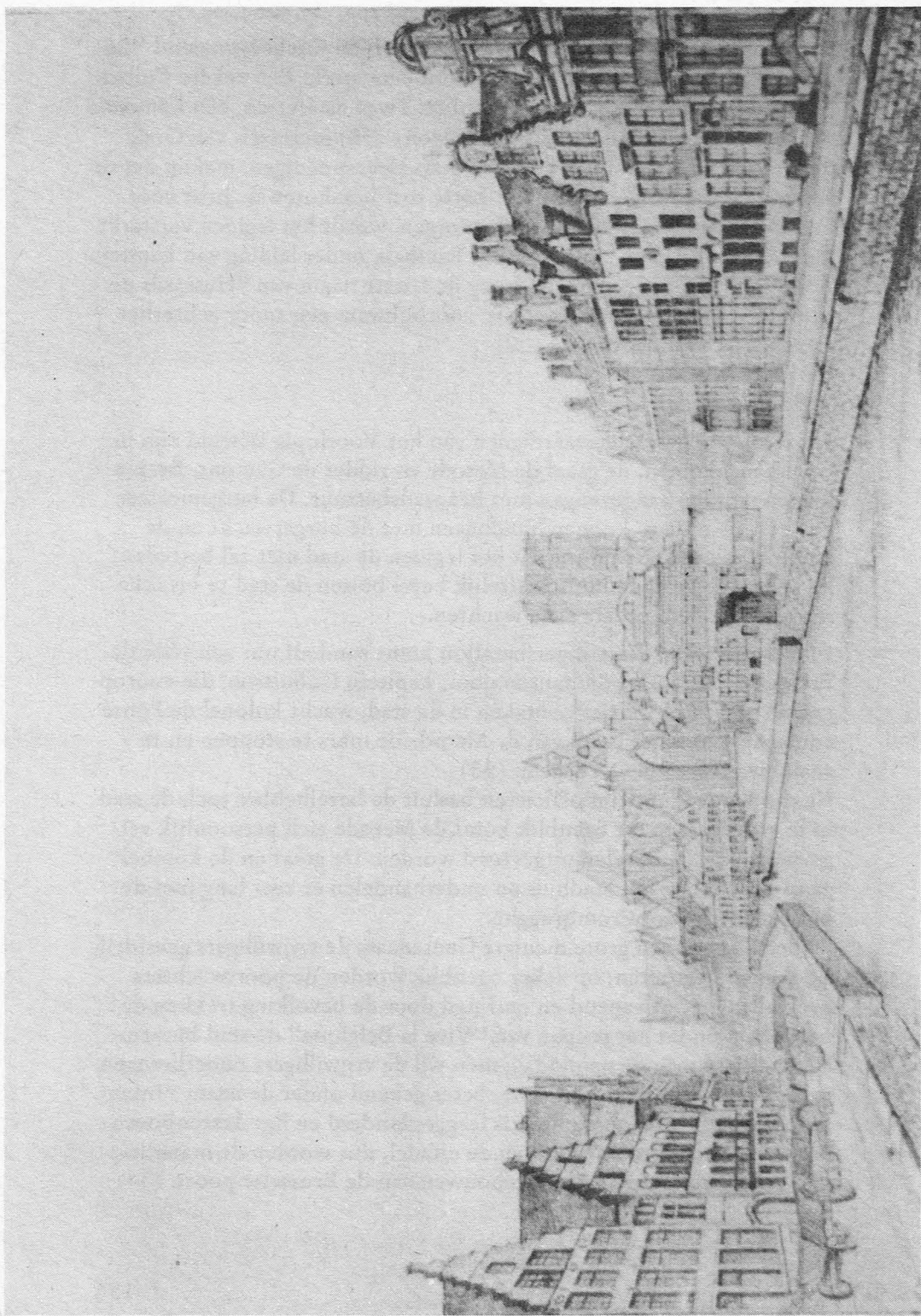
ALLE CITADELLE

leest men "Gent is steeds de zetel van de Oranjegezinden geweest, doordat de koning steeds grote sommen geld geleend heeft aan de fabrikanten; hij heeft dit nog gedaan kort vóór de opstand en ook onmiddellijk daarna. Zolang de citadel van deze stad in Hollandse handen is zal men Oranjegezind blijven. Gent is na Antwerpen de stad waar de Prins het meest op rekent." De oudste zoon van de koning, prins Willem, doet alles wat in zijn macht ligt om de provincies Antwerpen en de beide Vlaanderen voor zich te behouden. Men heeft 50.000 fr. geboden aan de "Journal des Flandres" om de Oranjezaak te steunen. Agenten van de Prins doorkruisen het land en verdelen geld in naam van Oranje. Men tracht de oude orde te handhaven door verdeeldheid te zaaien zoals een proclamatie van de 1e oktober bewijst; "Aan de inwoners van Vlaanderen. Brussel en Luik hebben hun kleuren gekozen, waarom kiezen wij in Vlaanderen de onze niet? Wie van ons herinnert zich niet de beminde kleuren van de goede Vlaming, geel en zwart? Laten we Vlaming blijven, aanvaarden we deze kleuren die het teken zullen zijn van onze samenhang. De instandhouding van de goede orde en het belang van de Vlaamse provincies moeten het voornaamste doel zijn van ieder weldenkend mens." Men wil een voorlopige regering (voor Vlaanderen, sic) met volgende samenstelling: centrale commissie Mr. Van Crombrugge, president, graaf Ch. d'Hane de Steenhuyse enz... enz..."

Begin oktober verwittigt de heer Rodenbach vanuit onze stede het Voorlopig Bewind in Brussel ervan, dat de Prins wil oprukken uit Antwerpen over Dendermonde, waar hij zijn leger moet versterken met de manschappen uit dit garnizoen, om zich meester te maken van Gent, er zijn hoofdkwartier te vestigen en zo de revolutie de kop in te drukken. Om dit te verhinderen krijgt kolonel de Pontécoulant (27), adjudant van generaal don Juan Van Halen, het bevel van de heren Jolly en de Potter, beiden leden van het Voorlopig Bewind, om zich naar Gent, te begeven, er de macht over te nemen en de citadel te belegeren. De kolonel beschikt maar over driehonderd slecht uitgeruste vrijwilligers en doet het onmogelijke om meer mannen en wapens te bekomen. Na zeer veel moeilijkheden en vertraging en na onderrichtingen te hebben gekregen van de heer Tielemans, op dit ogenblik minister van Binnenlandse Zaken, vertrekt hij uiteindelijk op 10 oktober rond één uur in de namiddag. De voorhoede is nog maar juist buiten de poorten van de hoofdstad als ze begint te plunderen en in alle richtingen verdwijnt om nooit meer terug te komen (28).

Bij aankomst te Aalst blijven er nog ongeveer 500 man over, verdeeld over twee bataljons, één onder bevel van de kolonel zelf, genoemd

De Sint-Michielsbrug in 1830. (Univ. Gent)

“Tirailleurs Parisiens”, het ander onder kapitein Coche, genaamd “Légion Belge-Parisienne” en tweehonderd man sterk. Een zekere Culbat (29) is de adjudant van de bevelhebber. Twee estafetten, één komende uit Brussel en een andere, Ernest Grégoire (30) secretaris van Graaf de Merode, beide met het bevel de mars te bespoedigen, maken dat de vermoeide vrijwilligers maar een korte rust beschoren is. Juist vóór het opbreken, om twee uur in de morgen, wordt het legioen versterkt door een compagnie patriotten uit Roubaix onder leiding van kapitein Bouwens (31); deze afdeling droeg de trieste naam van “Hussards de la mort” omdat ze overal waar ze voorbijkwam een spoor achterliet van roof en brandstichting. (32)

c. Het “Legioen” in aktie :

10 oktober : Twee afgevaardigden van het Voorlopig Bewind zijn in Gent aangekomen, de graaf de Merode en ridder de Gamont. Besprekingen worden aangevangen met het stadsbestuur. De burgemeester beweert de orde te kunnen handhaven met de burgerwacht en de Merode belooft op zijn eer dat het legioen de stad niet zal betreden; hij stuurt de troepen het schriftelijk bevel buiten de stad te bivakkeren en er verdere orders af te wachten.

11 oktober : Het vrijwilligersbataljon komt rond elf uur aan vóór de Brusselse poort. De adjudant-majoor, kapitein Dubuisson, die vooropgegaan was om kwartier te maken in de stad, wacht kolonel de Pontécoulant op met het bevel van de Merode de mars te stoppen en te gaan bivakkeren in Oordegem. (33)

Na rijp beraad met zijn officieren besluit de bevelhebber toch de stad in te trekken. Op dit ogenblik komt de Merode zich persoonlijk vergewissen of zijn bevelen uitgevoerd worden. De graaf en de kolonel gaan samen naar het stadhuis en onderhandelen er zeer lang met de burgemeester Van Crombrughe.

Ondertussen is een grote menigte Gentenaars de vrijwilligers geestdriftig komen begroeten; op zeker ogenblik worden de poortwachters overvallen en ontwapend en omringd door de bevolking trekken de patriotten onder het roepen van “Vive la Belgique” de stad binnen. Het is drie uur in de namiddag; men wil de vrijwilligers onderbrengen in de kleine Sint-Pieterskazerne, beter gekend onder de naam “Infanteriekazerne No 2” maar deze is leeggeplunderd en ligt daarenboven onder het rechtstreeks vuur van de citadel, dus worden de manschappen gelogeed in de kavaleriegebouwen aan de Brusselse poort. (34)

De bevelhebber van het legioen geeft onmiddellijk na aankomst een dagorder uit om de burgers te overtuigen van zijn goede wil (35); hij laat ook de citadel omsingelen om tussenkomst van de nationale troepen te verhinderen. Het stadsbestuur stuurt een nota naar Brussel met de vraag de kosten veroorzaakt door het logeren en voeden van de ongevraagde troepen op zich te nemen.

De "Journal des Flandres" meldt dat er de avond van 11 oktober driehonderd man in Aalst logeren die als versterking moeten dienen voor het legioen "Belge-Parisienne" dat zich in Gent bevindt.

De kommandant van de citadel laat de bevolking verwittigen dat er zal geschoten worden op iedereen die na vijf uur in de avond nog de doorgang over de wallen van het fort gebruikt.

12 oktober : Tijdens een nachtronde wordt een schip, geladen met aardappelen bestemd voor de citadel, (men wilde hoogstwaarschijnlijk dit voedsel langs de waterweg tot in de nabijheid van het fort brengen, dit om opzien in de straten van de stad te vermijden) door de luitenanten David en Lorion, beide officieren van het legioen, in beslag genomen. Als dit feit in de loop van de dag bekend geraakt, worden de magazijnen van de heer Alberdist, waaruit de lading komt, door de bevolking geplunderd.

Kolonel de Pontécoulant en zijn officieren wonen de raadszitting bij en er wordt overeengekomen dat de stadskas één frank en één brood per dag en per vrijwilliger zal bijdragen in het onderhoud van deze lasten.

13 oktober : Geruchten doen de ronde dat de citadel nog steeds bevoorrad wordt. Dit geeft aanleiding tot het uitgeven van een dagorder : "De kolonel", kommandant van de in Gent gekazerneerde troepen heeft vernomen dat er nog steeds levensmiddelen in de citadel geleverd worden. Hij verwittigt de bewoners van deze stad ervan dat, aangezien de versterking zich in staat van beleg bevindt, iedere vorm van contact met het fort verboden is; alle personen die de aangegeven grenzen overschrijden zullen aangehouden worden onder beschuldiging van spionage en zullen als zodanig behandeld worden, enz..." Desniettegenstaande worden die dag nog verscheidene kisten, waaronder een regimentskoffer en twee kleine kanonnen, gevonden aan boord van een schip dat klaar lag om naar Nederland af te varen.

14 oktober : De vijandelijkheid tussen de patriotten en de burgerwacht vergroot, men tracht dit zelfs niet meer te verbergen. Een officier van de wacht gaat zelfs zo ver dat hij een voorbijmarcherende troep vrijwilligers toeroept "morgen maken we een eind aan jullie gespuis".

De kolonel de Pontécoulant. (Kon. Legermuseum)

Kolonel de Pontécoulant en zijn adjudant Culhat doorkruisen de stad en trachten de gemoederen te bedaren en de bevolking te winnen voor de revolutie.

15 oktober : Het gebeuren tijdens de dag, dat de geschiedenis zal ingaan als "Affaire de la légion Belge-Parisienne", moeten we bezien uit drie verklaringen die lijnrecht tegen elkaar ingaan : de uitleg van De Graet, van de Pontécoulant en van de Gazette van Gand.

De Graet weet te vertellen dat kolonel Coppens het bevel rondgeeft aan de volledige burgerwacht om te verzamelen op het Recollettenplein om drie uur in de namiddag voor het afnemen van een parade. (36) Er wordt gefluisterd dat men de manschappen van de wacht wil laten ontwapenen door de vrijwilligers. Vóór de wapenschouwing worden er nieuwe geweerpatronen verstrekt die, na nazicht, gevuld schijnen te zijn met kolenstof vermengd met zand. De vrijwilligers liggen in hinderlaag aan de Ketelbrug en openen het vuur op de gewapende burgers die terugvuren uit zelfverdediging (ze schijnen dus nog over andere patronen te beschikken dan deze gevuld met zand, sic).

De versie van de heer Leconte, volgens de rapporten van de Pontécoulant luidt als volgt : De burgerwacht onder aanstichting van hun officieren en van het stadsbestuur, neemt de afwezigheid van hun bevelhebber, die naar Brussel geroepen is, te baat om tegen het Voorlopig Bewind te rebelleren. Ze doorkruisen de stad en vuren op alle patriotten die ze onder ogen krijgen. Rond vier uur wordt de Pontécoulant en kapitein Aulard beschoten op de Koornmarkt; ze kunnen gelukkig ontsnappen en met enige inderhaast verzamelde manschappen werpen ze zich op de aanvallers die vluchten.

De Gazette van Gent op haar beurt meldt dat er geruchten de ronde doen dat officieren van de burgerwacht voedsel willen binnensmokkelen in de citadel. Daarop komt het volk samen op het Sint-Pietersplein en wil er de grote wacht ontwapenen; vrijwilligers komen de bevolking ter hulp en lokken ze een vuurgevecht uit met de bereden wacht die de schildwachten komt ontzetten. Het hevigst wordt er gevochten op het plein der Recolletten waar een groot deel van de wacht verzameld was zonder te weten waarom.

Tot zover de drie versies. Volgens onze bescheiden mening en na het lezen van bijna alle literatuur over deze "affaire", hebben de gebeurtenissen zich als volgt afgespeeld; kolonel Coppens is wel degelijk naar Brussel vertrokken; iemand van het stadsbestuur heeft het bevel gegeven voor de verzameling op het Recollettenplein, hoogstwaarschijnlijk om de macht in de stad over te nemen in het voordeel van Oranje en de patriotten te verdrijven. Daar de meeste officieren van

de burgerwacht gekant waren tegen de revolutie en zodoende tegen het legioen, bestaat er geen twijfel dat er overal samenzweringen waren en dat er geschoten is op de patriotten. De Pontécoulant op zijn beurt was niet afkerig voor de bewapening en de uitrusting van de "garde civique" daar de versterking, die hij uit Brussel gekregen had, bewapend was met stokken en zeisen, dus heeft hij niet gearzeld van de geboden gelegenheid gebruik te maken.

Laat ons nu het verdere verloop van die historische dag volgen. De burgerwacht vlucht in alle richtingen en wordt overal zowel door de bevolking als door de patriotten ontwapend. Ondertussen is de secretaris van de burgemeester, de heer Rothier, naar de kazerne van de pompiers gekomen met het bericht dat de vrijwilligers bezig zijn de bewapende burgers te bevechten en vraagt, in naam van het stadsbestuur, ter hulp te komen. Bijna op het zelfde oogenblik komt de secretaris van de gouverneur, de heer Deryckere, melden dat het gouvernementspaleis overrompeld wordt door het gepeupel. De kommandant van de brandweer, majoor Vandepoele (37) rukt onmiddellijk uit met een dertigtal van zijn manschappen en spoedt zich naar het paleis dat op korte afstand van zijn standplaats gelegen is. (38) Onderweg valt de afdeling onder vuur uit verschillende richtingen; onze spuitgasten laten zich niet intimideren en vuren terug; de meute stuift uiteen en verdwijnt om nimmer terug te komen. Er zijn meerdere doden en verschillende gekwetsten onder de aanvallers. Na dit gevecht gaan de pompiers met hun twee kanonnen stelling nemen op de Kouter waar kolonel de Pontécoulant ze aantreft iets na vier uur in de namiddag. Er is geen tijd te verliezen, de kolonel, zijn tweede in bevel Aulard en de majoor-dokters Garnier en Waterman werpen zich op de kanonnières, doven de lonten en nemen samen met hun troepen de brandweermannen gevangen. Na beraadslaging belooft de dappere majoor zijn pompiers in de kazerne te houden en alleen aan de bevelen van de kommandant van het legioen te gehoorzamen.

Met de wapens afgenomen van de burgerwacht, deze gevorderd in wapenwinkels en nog andere gevonden in de opslagplaats in het Gravensteen, kan men tweehonderd vrijwilligers bewapenen. De gevechten hebben aan verscheidene inwoners het leven gekost, twee patriotten zijn verdwenen en twaalf gekwetst, waaronder kapitein Aulard die getroffen is aan het scheenbeen. Generaal Duvivier, militair bevelhebber der beide Vlaanderen, looft in een rapport aan het Voorlopig Bewind het moedige gedrag van kolonel de Pontécoulant in de loop van deze bewogen 15 oktober.

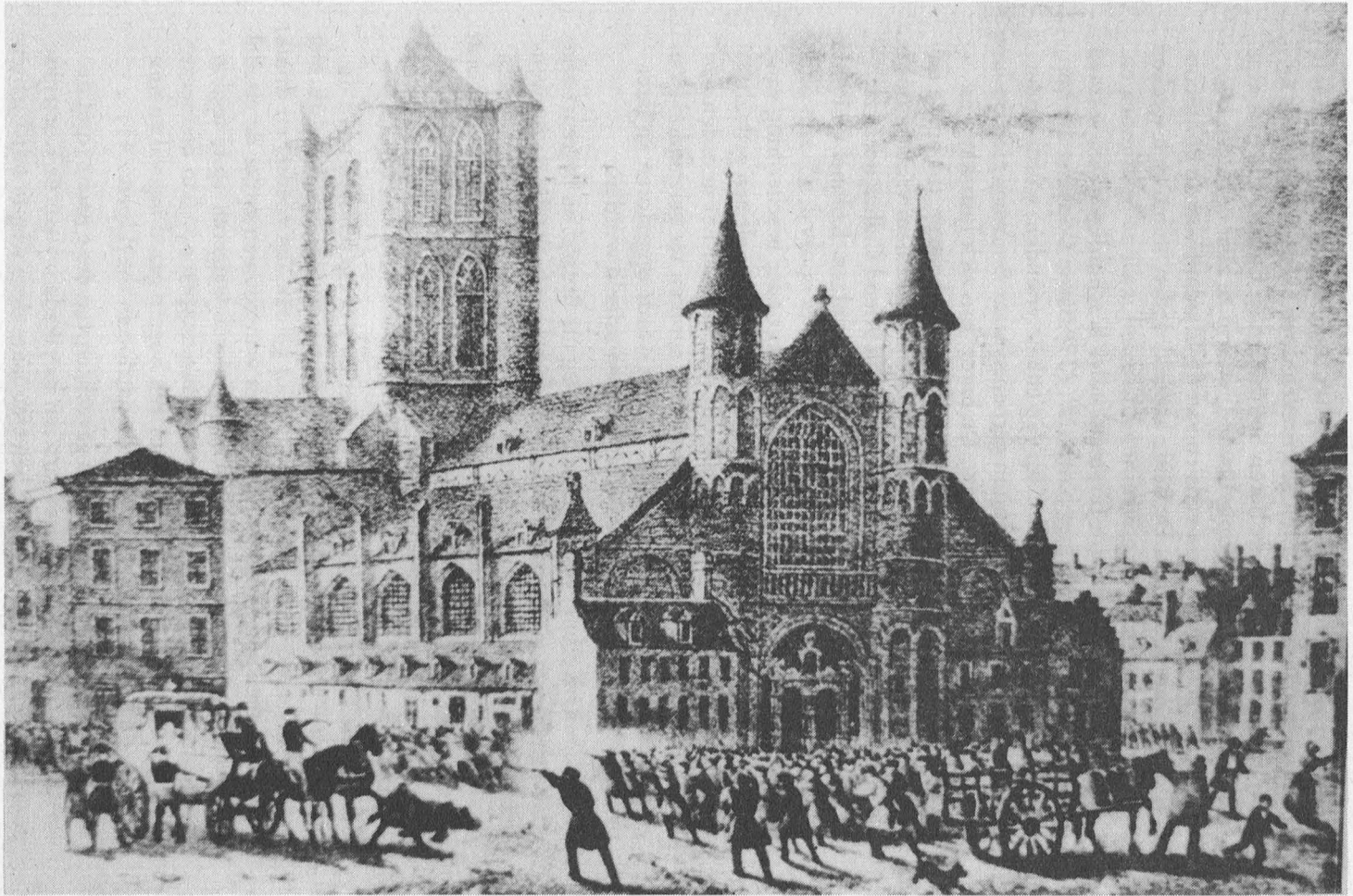
De kommandant van de vrijwilligers van Roubaix, Bouwens, die zoals

we vooraf gezien hebben in Aalst bij het legioen gekomen was, heeft een brief in handen bekomen geschreven door baron L. Coppens en mede ondertekend door de heren Spilthoorn en Callier, alle drie afgevaardigden van het Voorlopig Bewind, waarin ze zich beklagen over het slechte gedrag van Bouwens en van de adjudant van de Pontécoulant de genaamde Culhat. De beide aangeklaagden willen zich wreken en begeven zich naar het gouvernementspaleis waar ze Spilthoorn en Callier op staande voet arresteren en onder beschuldiging van verraad opsluiten in de kazerne "het pesthuis". (39) Baron Coppens die het avondmaal gebruikt in gezelschap van enkele vrienden, wordt onder een vals voorwendsel naar buiten geroepen waar Bouwens zich op hem werpt en hem begint af te tuigen. De baron kan zich losrukken en vlucht, achternagezeten en beschoten door zijn belager, tot op de daken van de omliggende gebouwen. Bouwens zoekt hem vruchteloos in de zalen en op de zolder van het hotel; zijn vriend Culhat heeft zich wijselijk teruggetrokken, beducht voor de gevolgen. Kolonel de Pontécoulant, door enkele burgers verwittigd van het voorval, wil zijn ondergeschikte onder arrest stellen maar deze kan onder bescherming van enkele van zijn manschappen ontkomen; hij verzamelt een gedeelte van zijn volgelingen en vertrekt zonder omzien naar het noorden van Vlaanderen waar men nog van hem hoort spreken ter gelegenheid van gevechten en plunderingen aldaar. Culhat wordt opgesloten en later overgebracht naar Brussel waar hij zal veroordeeld worden.

16 oktober : Kolonel Coppens keert terug uit Brussel en betreurt zijn afwezigheid van gisteren; de leden van de burgerwacht die de omwenteling aanhangen, verbroederen met de patriotten en bezetten samen de verschillende wachtposten. Op verzoek van generaal Duvivier wordt de belegering rond de citadel verscherpt en hij geeft volgend bevel : "Er mag geen andere melding meer gemaakt worden dan deze van de overgave".

Gedurende de nacht wordt er hevig over en weer geschoten rond de citadel; drie vrijwilligers worden gekwetst waaronder één dodelijk. Het garnizoen van de vesting is verzwakt door gebrek aan voedsel en drank; er zijn gevallen van scheurbuik. (40) Het wantrouwen onder de citadelbewoners is zeer groot; de Belgische officieren weigeren op te treden tegen hun landgenoten en ruïnen hun manschappen op. Aan de meeste officieren is een belofte gedaan voor een hogere graad ingeval ze hun eed aan de koning breken en naar de patriotten overlopen. (41)

17 oktober : Als antwoord op de gevechten van deze nacht rond de versterking werpen de Gentenaars een barrikade op aan de Kortrijksepoort, dit om de Hollanders te beletten langs deze weg te ontvluchten;

15 oktober 1830 - Aanslag op kolonel de Pontécoulant (Kon. Legermuseum)

men kan de bezetters van deze versperring ervan overtuigen dat dit niet zal gebeuren en men laat het obstakel afbreken. Kolonel Des Tombe bevelhebber van de versterking, ontvangt van het stadsbestuur een zending tabak samen met een uitnodiging van de Pontécoulant om te onderhandelen over een eventuele ontruiming van het fort. Luitenant-kolonel Kenor (42) en majoor De Haan komen met drie leden van het Voorlopig Bewind samen in de herberg "Quatre vents" aan de Heuvelpoort en na lang beraadslagen wordt, om negen uur 's avonds volgende overeenkomst gesloten :

- 1) De Hollanders mogen gewapend en met een bespannen halve batterij op 19 oktober om zes uur in de morgen de versterking verlaten en naar Antwerpen aftrekken.
- 2) Het stedelijk bestuur zal, tegen betaling, de nodige wagens ter beschikking stellen voor het vervoeren van bagage en archieven.
- 3) De militairen van de zuidelijke provincies onder de rang van officier moeten in de vesting achterblijven.
- 4) Het kledingsmagazijn, het artilleriemateriaal, het buskruit enz... blijven ter plaatse.

18 oktober : Kolonel de Pontécoulant begeeft zich naar de kazerne van de brandweer en vraagt er de eer te mogen hebben zich te laten inschrijven als simpele pompier (43). In de citadel maken de Hollanders zich klaar om te vertrekken. Ruzies ontstaan onder officieren van beider nationaliteiten, er wordt gezocht naar een schat aan geld die zou moeten verborgen zijn in de vesting. (44) De beloofde bagagewagens komen maar niet opdagen en in de late avond komen de heer Cambier en kapitein Aulard melden dat het Voorlopig Bewind in Brussel weigert de gesloten overeenkomst te aanvaarden en er op staat dat alle wapens zouden afgeleverd worden vóór het vertrek. Kolonel Des Tombe blijft echter onverzettelijk en weigert de schandelijke schending van de afgesproken regeling te aanvaarden, waarop de twee afgevaardigden op eigen verantwoordelijkheid de gisteren genomen besluiten laten nakomen.

19 oktober : De uittocht van de Hollandse troepen begint 's morgens om vier uur, twee uur vroeger dan afgesproken, langs het Sint-Pietersplein en dito straat, door de breedste straten van de binnenstad, richting Antwerpen. Onderweg wordt kolonel Des Tombe door verschillende bevriende burgers verwittigd op zijn hoede te zijn voor een onverwachte aanval. (45) Aan de Antwerpse poort gekomen vindt men deze gesloten en er is nergens een poortwachter te zien, noch zijn er sleutels te vinden. Stilaan komen van overal burgers en patriotten toegestroomd en ze beginnen de soldaten te bedreigen en te beschimpen.

De kolonel der aftrekkende troepen laat zijn vier kanonnen op de poort richten en als bij toverslag is de poortwachter met de sleutels ter plaatse. Buiten de poort wacht een afdeling van de burgerwacht onder leiding van de heren graaf Charles d'Hane en Bossaert de troepen op om ze te begeleiden tot Sint Niklaas waar ze de nacht doorbrengen op de Grote Markt. Vóór het vertrek in de morgen van 20 oktober krijgt kolonel Des Tombe het bevel van generaal Chassé, bevelhebber van de bezettingstroepen te Antwerpen, zich met zijn troepen naar het Vlaamse Hoofd te begeven zonder de havenstad aan te doen. De 21ste oktober wordt de kolonne ingescheept en komt diezelfde dag gezond en wel in Holland aan.

In Gent blijven er nog zeshonderd Belgische soldaten achter; ze zullen binnen enkele weken de kern vormen van een nieuw leger. De citadel wordt bezet door de burgerwacht die het achtergebleven materiaal moet bewaken, waarvan de waarde geschat wordt op zeven à acht miljoen frank.

20 oktober: Kolonel de Pontécoulant en 450 van zijn vrijwilligers vertrekken met twee schepen van de "bargie" naar Brugge om er vrede te brengen onder de oproerige bevolking. (46) Kapitein Coche die het bevel voert over de in Gent achtergebleven troepen, geeft tijdens een verbroederingsfeest het vaandel terug aan de 37ste compagnie "garde civique", vaandel dat hen werd ontnomen tijdens de gevechten van 15 oktober.

Hiermede eindigt het verhaal van deze bewogen herfststeden van 1830 in onze stad. Gent blijft nog zeer lang onrustig en maakt nog zeer moeilijke jaren door. Een groot gedeelte van de bevolking blijft Oranjegezind; deze toestand zal nog voortduren tot de 7e oktober 1840 als Willem I ten voordele van zijn zoon afstand doet van de troon en al zijn vroegere onderdanen van hun eed van trouw ontslaat. (47)

ROGER VAN AERDE

BIBLIOGRAFIE EN VOETNOTA'S

Om dit verhaal over de gebeurtenissen te Gent op het einde van september en in de loop van de maand oktober te schetsen, steunden wij ons, buiten de in de bibliografie aangehaalde werken, op volgende bronnen in het bijzonder:

- De "Gazette van Gend" uit die tijd. Dit tweemaal in de week verschijnend blad was politiek onafhankelijk en de patriotten welgezind. (10)
- De "Journal de Gand" liberaal dagblad, zeer koningsgezind en daardoor uiteraard tegen de revolutie. (10)
- Het boek "Récit des troubles et des événements qui ont eu lieu dans la ville de Gand à l'époque de la révolution de 1830" door J. B. De Graet, welstellend fa-

brikant te Gent en kommandant van een eskadron burgerwacht te paard, was zeer konservatief en Oranjegezind. Uit zijn werk haalt men zeer duidelijk een felle najiver, ja zelfs afkeer, tegenover kolonel Charles Coppens, kommandant van de volledige "garde civique" en vurig patriot.

- De studie "Les origines de nos Carabiniers" door Jacques Leconte, gewezen hoofdkonservator van het Koninklijk Legermuseum, doctor in de letteren en wijsbegeerte. De heer Leconte schetst in zijn werk de militaire zijde van de troebelen van onze stad, hij is pro-omwenteling.
- De "Pétition à Messieurs les Sénateurs et Représentants de la Belgique" door kolonel de Pontécoulant, kommandant van het legioen "Belge-Parisienne", dat Gent is komen bevrijden van de Hollandse troepen.

- (1) Gazette van Gend van 6 september 1815
Prosper Claeys : Le roi Guillaume I à Gand en 1815/1894
- (2) L. Delplace : La Belgique sous Guillaume I roi des Pays Bas / 1899
R. Demoulin : Guillaume et la transformation économique des provinces Belges 1815-1830 / 1938
J. Voortman : Les débuts de l'industrie cotonnière et les crises économiques. L'industrie cotonnière Gantoise sous le régime Français et Hollandais / 1940
H. Witlox : Schets van de ontwikkeling van welvaart en bedrijvigheid in het verenigd koninkrijk der Nederlanden / 1956
- (3) A. Sluys : L'instruction publique en Belgique sous le régime Néerlandais / 1900
M. Steels : Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914 / 1978
- (4) F. Van Kalken : Histoire du royaume des Pays-Bas et la révolution Belge de 1830 / Brussel 1910
- (5) Ch. Terlinden : Guillaume I et l'église catholique en Belgique de 1814 à 1830 / 1906
- (6) A. Simon : La révolution Belge de 1830 vue de Paris d'après les archives Vaticanes / 1948
- (7) A. De Jonghe : De taalpolitiek van Willem I / 1967
- (8) P. Harsin : La révolution Belge et l'influence Française / 1930
- (9) Mier : Ausfürliche Darstellung der Ursachen und Begebenheiten der Belgischen Revolution am 25 August und folgende Tage / 1830
- (10) A. Warzée : Essai historique et critique sur les journaux Belges / Gent 1845
- (11) L. Antheunis : Een Florentijnse avonturier in dienst van koning Willem der Nederlanden; Graaf Georges Libri-Bagnano
- (12) F. Van Kalken : op. cit.
- (13) M. Jotrand : Un crime d'état sous le ministre Van Maanen. In de briefwisseling tussen de Potter en Tielemans wordt van Maanen de "vampier" genoemd.
- (14) F. Van Kalken : op. cit. Volgens de schrijver 14.000 man en 26 artilleriestukken wat voor die tijd een grote militaire macht was.
- (15) Ch. White : Révolution Belge de 1830 / 1836. Prins Frederic die de Belgen een goed hart toedroeg en zelf een graag geziene gast was in de Brusselse uitgangsmiddens, miste de wilskracht en de ondervinding om eigenmachtige beslissingen te nemen. Als men weet dat de patriotten bij het vallen van de nacht de barrikaden verlieten om hun heldendaden te gaan verkonden in de naburige herbergen of gewoon naar huis gingen om te slapen, dan was het

- eenvoudig geweest de versperringen te bezetten, de stad in te nemen en het oproer de kop in te drukken.
- (16) Burgerwacht, gewapende burgers, "garde civique"; binnenlandse strijdmacht die de onschendbaarheid en de orde in het land moest verzekeren, volledig samengesteld uit burgers onder bevel van chefs door henzelf gekozen. In vredetijd hingen ze af van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en zodoende vielen ze onder de bevoegdheid van de burgemeester, bij oorlog of mobilisatie kwamen ze onder het bevel van het Ministerie van Oorlog. Tijdens de woelige omwentelingsdagen waren ze gegroeid tot een politiemacht, hoofdzakelijk uit zelfverdediging en schrik voor de soms vreselijke uitbarstingen van het gewone volk.
  - (17) Joseph Jean Van Crombrughe, geboren te Gent op 23 september 1770, studeerde rechten aan de universiteit te Leuven, wordt onder Willem I, in 1815, bestuurlijk raadsman van het departement Schelde, nadien lid van de Staten-Generaal. In 1825 door de koning persoonlijk benoemd tot burgemeester van Gent. Onder zijn kundige leiding brengt hij zijn geboortestad tot grote bloei en tot tweede belangrijkste stad in het land. Tijdens en zelfs na de omwenteling blijft hij een trouwe aanhanger van Oranje. Op 4 februari 1831 ten gevolge van een opstand, wordt het bestuur over Gent overgedragen aan een commissie voor publieke veiligheid. In februari 1840 wordt hij terug burgemeester in onze stad en blijft het tot zijn overlijden op 10 maart 1842.
  - (18) Baron Charles Coppens was kolonel bevelhebber van de Gentse burgerwacht en voorstander van een onafhankelijk België. Het is mede aan zijn invloed te danken dat de patriotten zo snel vaste voet kregen in de stad en dat een afvaardiging naar Brussel gestuurd werd om er contact op te nemen met het Voorlopig Bewind.
  - (19) De grote kazerne, in die tijd beter gekend als "Infanteriekazerne No 1" bevond zich op de Kattenberg, voor de helft op het grondstuk waar nu de Leopoldskazerne staat en voor de rest meer naar het Sint Pietersplein (zie plan).
  - (20) Het beurtschip naar Amsterdam vertrok iedere woensdagmorgen vanop de Graslei.
  - (21) Gey Van Pittius, majoor en militair architect, bouwde de citadel in Gent. Hij schreef een artikel in de "Militaire Spectator" van Nederland "Verhaal van de gebeurtenissen te Gent en te Oudenaarde gedurende de maanden september en oktober 1830" uitgegeven in 1859. Het verhaal handelt over de gebeurtenissen in de citadel en de aftocht van de Hollandse troepen naar Antwerpen.
  - (22) De voorschriften met betrekking op de inwendige dienst in de citadel verbieden om, tijdens een beleg, militairen zonder begeleiding van een officier de versterking te laten verlaten.
  - (23) Bijna alle proclamaties, dagorders en dergelijke werden, in die tijd, in de Franse taal uitgegeven; gemakshalve hebben wij de meeste vertaald.
  - (24) Het Spagniaerdenkasteel, overbodig geworden door de juist klaargekomen citadel, bevond zich ongeveer op de plaats waar nu de Beestenmarkt ligt.
  - (25) De proclamatie van 5 oktober kweekt kwaad bloed in Nederland. De prins belooft namelijk een bestuurlijke afscheiding van Holland en al de leidende plaatsen in de zuidelijke provincies te laten bezetten door Belgen. Hij belooft ook de volledige vrijheid in het gebruik der talen, de vrijlating van alle

- politieke gevangenen en bannelingen enz...
- (26) Het stadsbestuur heeft een premie uitgelooft aan alle militairen die zich met wapens en uitrusting op het stadhuis komen aanbieden; deze maatregel is niet genomen om desertie aan te moedigen (de stad draait namelijk op voor het logement en voeding van deze vaandelvluchtigen) maar om te vermijden dat de soldaten hun wapens verkopen aan personen die de rust in de stad verstoren.
- (27) Burggraaf Louis Adolphe de Pontécoulant geboren te Parijs in 1794. Hij volgt de lessen aan de militaire school van Saint-Cyr waar hij luitenant benoemd wordt in 1812. Hij neemt deel aan de gevechten in Rusland en tijdens de "honderd dagen" onder Napoleon; na de val van deze laatste vertrekt hij naar Amerika waar hij aan de revolutie in Brazilië deelneemt. Teruggekomen in Frankrijk neemt hij deel aan de Juli-omwenteling. In 1830 vormt hij een vrijwilligerskorps en komt de zaak van de Belgische patriotten steunen. Na vele heldendaden wordt hij bij de oprichting van het Belgisch leger en door toedoen van jaloerse officieren, "eervol ontslagen". In 1835 stuurt hij een petitie aan de senatoren en volksvertegenwoordigers van België, petitie die deze heren naast zich neerleggen. Gekrenkt trekt hij zich terug naar Frankrijk waar hij zich toelegt op de literatuur en de muziek; er verschenen verscheidene werken van zijn hand. Hij sterft op hoge leeftijd in 1882 de 20ste februari in Bois-Colombes nabij Parijs.
- (28) Reeds op 27 september geeft het Voorlopig Bewind volgende verordening uit : "alle goede burgers die wapens afgenomen hebben van de vijand mogen deze naar het stadhuis brengen, ze zullen in baar geld vergoed worden. De wapens moeten dienen voor het nieuw leger dat gevormd wordt. Bruxelles le 27 septembre 1830. La commission administrative etc." Men kan zich voorstellen dat zekere wapens verscheidene malen verkocht zijn.
- L. de Pontécoulant : Pétition à messieurs les sénateurs et représentants de la Belgique / 1835.
- De auteur schrijft : "Daar de regering op dit tijdstip nog de macht niet had een bestemming aan een compagnie op te leggen die niet paste in het kraam van deze troepen, mag men niet verwachten enz..."
- (29) C. Culhat geboren in Clermont in 1800, kwam naar Brussel in 1828 en laat zich graaf de Culhat, hoger officier in het Franse leger noemen. In werkelijkheid is hij een ex-bediende van een lakenhandelaar en wordt hij gezocht door de Franse politie voor menigvuldige inbraak en diefstal. In augustus 1830 wordt hij gesignaleerd als leider van een bende plundersaars en generaal Capiu-mont laat hem in zijn "souvenirs" uit een venster werpen van het paleis van de familie de Knyff waar hij aan het roven is. Door zijn welbespraaktheid en zijn goed uitzicht komt hij in de gunst van don Juan Van Halen die hem aanbeveelt aan de Pontécoulant.
- Zo komt de valse graaf in Gent terecht waar hij met een andere dief, Bouwens, een moordaanslag pleegt op baron Louis Coppens broeder van Charles Coppens.
- (30) Ernest Grégoire geboren in 1800 te Charleville Frankrijk moet op de leeftijd van 22 jaar zijn land verlaten waar hij gezocht wordt in verband met politieke misdrijven. Hij komt naar Luik waar hij briljant afstudeert als dokter in de geneeskunde en er huwt met de dochter van een van zijn professoren. Na een praktijk geopend te hebben in Spa, waar hij spoedig moeilijkheden krijgt

met zijn confraters, komt hij naar Brussel waar hij met de jonge Chazal - de latere generaal - een kledingzaak begint. Hij krijgt ruzie met zijn compagnon en trekt naar Parijs waar hij deelneemt aan de Juli-revolutie. De derde oktober 1830 komt hij terug naar België, aangetrokken door het omwentelings-avontuur; hij gedraagt zich dapper, zodanig dat de graaf de Merode hem meeneemt, in functie van secretaris, naar Gent. Nadien vecht hij, als commandant van een afdeling patriotten tegen de Hollanders in Zeeuws-Vlaanderen en Zeeland. Hij wil snel een hoge graad bereiken in het leger en als hem dit niet lukt, laat hij zich omkopen voor de Oranjezaak en valt de tweede februari 1831 Gent binnen aan het hoofd van een bende opstandelingen. De aanval mislukt en Grégoire vlucht, maar wordt achterhaald en gevangen genomen in Eeklo. Hij wordt verbannen naar Holland en gaat nadien naar Frankrijk terug; zijn naam duikt nog enkele malen op, altijd in verband met duistere politieke zaken, maar na 1848 verliest men elk spoor van deze merkwaardige man.

- (31) Bouwens of Bowens of nog Bauwens, met als voornamen Charles Anselme, was een weinig aanbevelenswaardig individu, vroegere bediende bij het postwezen te Gent waar hij bekend was onder de bijnaam "neus". Hij was veroordeeld in januari 1829 tot twee jaar gevangenis wegens diefstal. Begnadigd de 23ste juni onder voorwaarde de rest van zijn straf uit te zitten in het buitenland, gaat hij naar Frankrijk. Het proces van Bouwens kan men volgen in de "Courrier des Pays-Bas" van 15-17-25 en 31 januari en van 28 februari 1829. Hij neemt de omwenteling als voorwendsel op terug naar België te komen als aanvoerder van een bende Franse avonturiers die als versterking gevoegd wordt bij de troepen van de Pontécoulant. In Gent aangekomen is hij de aanvoerder van een moordaanslag op baron Louis Coppens afgevaardigde van het Voorlopig Bewind voor Oost-Vlaanderen. Hij kan vluchten, met enkele van zijn kornuiten, en levert slag, samen met Grégoire, met de Hollanders in Zeeland. Later wordt hij gevangen genomen en op 15 juni 1831 meldt de "Journal des Flandres" dat Bouwens veroordeeld is tot dwangarbeid en brandmerking.
- (32) De "Hussards de la mort" was een bende gevormd uit het uitschot van Roubaix en omstreken; overal waren ze beducht voor hun roofzucht en brutaliteit. Eigenlijk waren de meeste buitenlandse "vrijwilligers" avonturiers en gelukzoekers; men vindt verschillende afbeeldingen uit die tijd waar de genaamde "mal-peignés" op voorkomen, meestal getooid als rovers of bedelaars.
- (33) L. de Pontécoulant : Supplément aan zijn "Pétition" / 1835.
- (34) Van Hauwermeiren : Kleine geschiedenis van de kazerne Hollain. De kazerne aan de Brusselse poort was beter gekend onder de naam "Pesthuis" en werd meestal gebruikt door de cavalerie.
- (35) Orde du jour : "Habitants de Gand ! La nation Belge opprimée par le despotisme Hollandais vient de secouer par d'héroïques efforts, le joug odieux qui passait sur elle depuis quize années. L'heure de indépendance a sonné ! Bruxelles a donné l'exemple de la résistance au despotisme. Toute la Belgique soulevée a répondu à son noble signal ! La ville de Gand, comprimée dans son élan par la présence des satellites du despotisme, n'a pu faire éclater encore avec la même unanimité les sentiments de patriotisme qui ont toujours animé des habitants. Désignés par le Gouvernement provisoire, le corps des volontaires composant la légion Belge-Parisienne, qui j'ai l'honneur de com-

mander, accourt parmi vous pour défendre votre indépendance menacée. Que les bons citoyens se rassurent, la tranquillité publique ne sera point troublée, si des malveillants essayaient de jeter la discorde parmi les diverses classes des citoyens, nous serions là pour protéger tous les droits et rassurer tous les intérêts : liberté, ordre public, telle sera toujours la devise inscrite sur notre bannière. Gand le 11 octobre 1830. Le vicomte de Pontécoulant, aide du camp du général don Juan Van Halen et commandant des troupes dirigées sur Gand.

- (36) Dit bevel moet geen verwondering wekken daar in die dagen een militaire parade tot het dagelijkse leven behoorde. In normale tijden ging er bijna geen week voorbij zonder dat een wapenschouw gehouden werd door het leger of door de burgerwacht. Deze paraden, samen met de militaire concerten gegeven op de Kouter vormden een geliefd volksvermaak.
- (37) L. Leconte : La Légion Belge-Parisienne No 2 de Pontécoulant, in "Carnet de la Fourragère van februari 1936". Leconte betitelt Vandepoele als een moedig patriot en oud-officier van het "Empire".
Gey Van Pittius : op. cit. ; schrijft : Deze hoofdofficier was tot en met de slag van Waterloo, kapitein der "cuirrasiers" in Franse dienst en is tijdens de "honderd dagen" ridder in het Legioen van Eer geworden. Te laat gekomen zijnde was hij niet in ons leger aanvaard en ons daarom vijandig gezind.
- (38) De hoofdwacht van de brandweer bevond zich aan de Hoogpoort maar de kazerne waar de meeste manschappen en de twee kanonnen gelegerd waren lag in het Geeraards Duivelsteen.
De brandweer is gesproten uit een korps genaamd "Pandoeren" opgericht in 1752 en door de stad bezoldigd. Deze eenheid werd omgevormd tot bewapende pompiers in 1808 met als hoofddoel; bestrijding van brand uiteraard en als neven-doel het steunen van de politie en de stadswacht. Het reglement voorzag ook dat ze de burgerwacht moesten bijstaan, met hun kanonnen, bij oorlog of opstanden.
- (39) Het geschreven rapport over die zaak, door Spilthoorn en Callier opgesteld en overgemaakt aan het Voorlopig Bewind, kan men vinden in de Gentse universiteitsbibliotheek onder dossier No G 13210.
- (40) Gey Van Pittius : op. cit. : De waterputten werden bijna iedere nacht bevuild en de putmerkoorden werden geregeld doorgesneden. De schildwachten daarover ondervraagd wisten nooit van iets.
- (41) Gey Van Pittius : op. cit. : De officieren (die op oneervolle wijze de eed aan de koning verbroken hebben en de citadel uitgeslopen zijn), hebben dan ook een snelle bevordering gemaakt. Maar vraagt de schrijver zich af "mag men die officieren nog betrouwen".
- (42) Luitenant-Kolonel Kenor was van Belgische nationaliteit, maar heeft zich, volgens Van Pittius, eervol gedragen niettegenstaande hij een overtuigd patriot was.
- (43) L'union Belge (nu staatsblad) van 19 oktober 1830.
Het is ook nog vermeldenswaard dat de pompiers bij de Gentse bevolking zeer geliefd waren en het een grote eer was als ereid in hun midden opgenomen te worden.
- (44) Gey Van Pittius : op. cit. : Dit gerucht is hoogstwaarschijnlijk ontstaan doordat de betaalmester bij het begin der onlusten, enkele dagen, met zijn geldkist in de citadel verbleven heeft.

- (45) Volgens geruchten was er een complot gesmeed om de Hollandse troepen, tijdens hun mars door de stad, door het gemeen volk te laten overvallen met de bedoeling de soldaten te ontwapenen en gevangen te nemen. De leider van dit complot zou een zekere kapitein Dorez geweest zijn. Deze officier was bij het vertrek van de kolonne om vier uur gevlucht, waarschijnlijk om zijn medeplichtigen te verwittigen van het vervroegde vertrek.
- (46) L. Reyland : La révolution de 1830 à Bruges / 1905.
- (47) J. d'Udekem d'Acōz : La cuve de Gand / 1976.

We hebben ook nog geraadpleegd :

- A. Bartels : Documents sur la révolution Belge / 1836
- Capiaumont, generaal : De la répression des émeutes / 1873
- Ch. De Leutre : Histoire de la révolution Belge en 1830
- J. W. Des Tombe : De citadel van Gent in 1830. Uit "de Navorscher" aflevering 9 - jaargang 56 van 1906.
- C. Huysmans : De omwenteling van 1830 / 1907
- C. Rodenbach : Episodes de la révolution dans les Flandres / 1830
- Leo Van Neck : 1830 geïllustreerd / 1903
- Vigneron : La Belgique militaire / 1855
- F. Voermanek : Essai de l'histoire de la révolution / 1860
- L. Vanderkindere : Histoire contemporaine / 1885
- Journal des Flandres (vóór de omwenteling La catholique des Pays-Bas)
- Courrier des Pays-Bas

GESCHIEDENIS VAN DE WEG GENT-DRONGEN-DEINZE

In het artikel "Het Kuipgat" van onze medewerker M. Van Wesemael werd reeds het een en ander verteld over Joseph Jacob Kieckepoost. (G.T. jaargang 1975 blz. 83)

En het is ook met Kieckepoost dat we ons verhaal moeten beginnen. In 1820 stelde Kieckepoost in een uitvoerig schrijven aan koning Willem I voor een weg aan te leggen van Akkergermkerk tot Drongen

"Het geval is, dat men van over langen tyd met verlangen betragt heeft eenen weg met eene daer nevens loopende diepe bevaerbaere vaerd van Gend op Drongen, eene zeer bezagte Prochie, afgelegten door de jegenwoordige omdraeyende en bynae ongebruykbaere straeten, omtrent twee mylen van deze Stad.

De afgelegendheyd van de voornoemde zoude ten hoogsten maer zyn van eene halve myle en van weynig meer, die van verscheyde andere daer aenpaelende alderschoonste Prochien; indien van de eene plaets tot de andere regtstreeks getrokken wierd eenen weg, zoo ik kome voor te stellen.

Eene onschatbaer voordeel zoude hier uyt ontstaen voor Gend en alle de omstreeksliggende Prochien by Drongen.

Om dezen weg regt te maeken, eene lyne zoude moeten getrokken worden van de Toren van Akkergem tot Gend op dien van Drongen, zonder agt te nemen op het belet, 't welk eenig gebouw ofte andere zaake mogelyks zoude kunnen te wege brengen.

Over de tusschen loopende vaerden zoude men werpen beweegbaere ofte ombeweegbaere bruggen, volgens dat men zoude oordeelen het noodig te zyn.

Den weg zou zyn begin nemen aen de Akkergem-straet, en eyndigen aen het Drongen Ponte-Veêr.

Hy zou genaemt worden *Kieckeweg* (I) (bevattende de twee eerste syllaben van den naem van den Ondernemer).

De onbeweegbaere brugge liggende aende Akkergem-Vest, zou worden afgebroken, eene andere zoude geplaatst worden op de zelve Vest aen het begin van den weg.

Aldaer zoude ook geplaatst worden een yzer hekken met de noodige woonste voor den poortier, ontfangen, enz., op de wyze van de Kortryksche poort, tot Gend.

In plaets van twee arenden dienende tot zinne-beelden, men zoude plaetsen twee oranie-boomen.

De geheele breedde op de gantsche lengde zoude zyn van 28 ellen, verdeelt als volgt : (el = meter)

Twalf ellen voor den ryweg, waer van het midden, ter breedte van vier ellen, zouden gekasseyd worden.

Thien ellen voor de vaerd.

Twee ellen voor den gracht, langs den rechten of linken kant van den weg.

Twee ellen voor den wandel-weg.

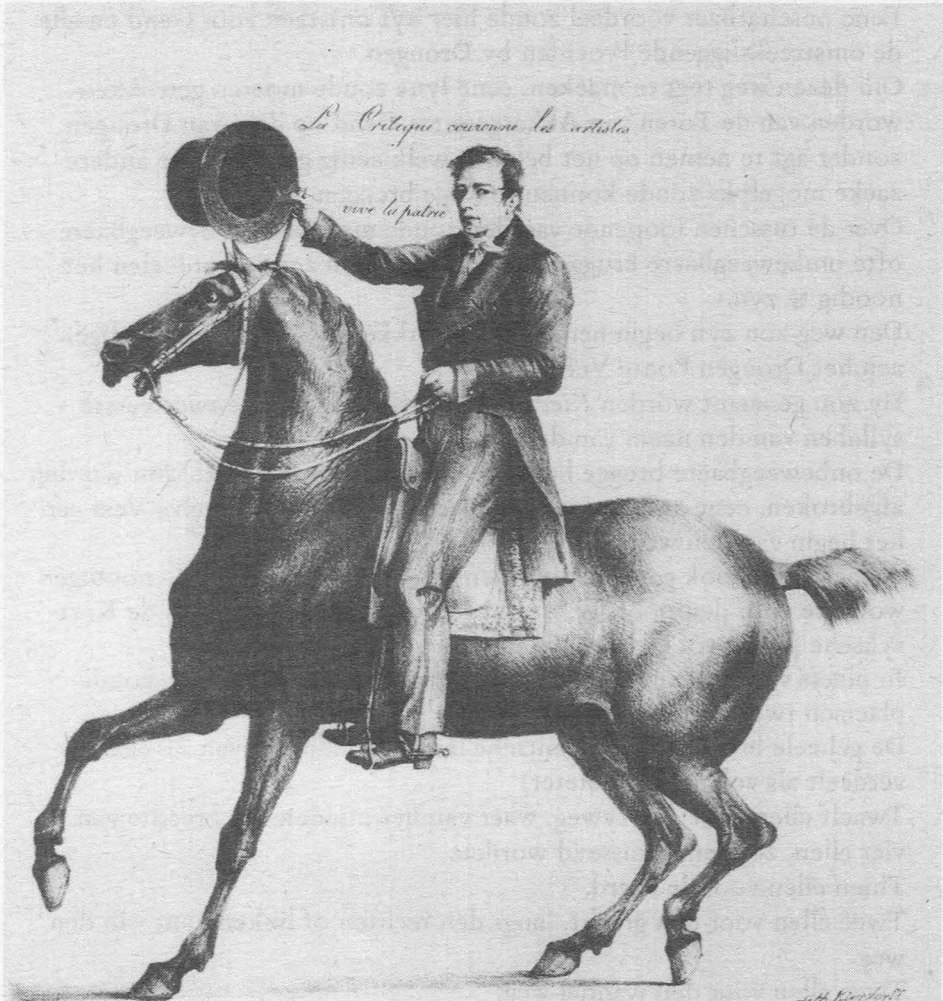
En de twee overige voor den kets-weg.

Daer zou wederzyds den voorzeyden weg van 12 ellen breed, op de gantsche lengde geplant worden, eene ry okkernot-boomen, en geplaatst worden banken van arduynsteen, op eene zekere even verre afgelegene ruymte, den eenen van den anderen.

Ik zoude geheel het voorzeyd werk voltrekken op den tyd van zes maenden, kosteloos voor het Ryks-Bestuer, en zonder iemand voor eenen cent te belasten directelyk of indirectelyk tegen zynen wil.

Alsdan, Sire, ah ! wat eene vreugd, als men de inwoonders van Drongen en de omliggende dorpen zoude hooren roepen, LEVE ORANJE, en beantwoord worden door een wedergeroep van die van Gend :

VIVAT ORANIEN.

J. J. Kieckepoost

En wat nog eene grootere vreugd, als men vaderlandsche vaendels zoude zien waeyen op de beyde torens, en Zyne Majesteyt zien bezigtigen den *Kieckeweg*, die men vryelyk zoude mogen vergelyken by dien, genaemt *Long Champ* tot Parys."

Kieckepoost moest natuurlijk vergoed worden voor de aanleg van de steenweg.

"Tot vergeldinge van alle die onkosten, ik eyndige met te vraegen :
1°. Voor my en myne naercomers, by uytsluytende regt voor den tyd van vyftig agter een volgende jaeren, den ontfang van het tol-regt der twee bruggen, op den zelve voet van de daer nu betaelt wordende pontgelden.

2°. Dien van den steen-weg, voor eene distantie, en volgens den in wezen zynde tarif der barrieren.

3°. Het vaeren-regt, op den voet als heden.

4°. En de visscherye, vrugten van de notelaers en de garsinghen.

Naer het eyndigen van deze vyftig-jaerigen termyn zoude alles aen den Staet overgelevert worden in goed order zonder eenige voordere vergeldinge te kunnen vraegen.

Hier uyt volgt, SIRE, dat niet alleen den staet, zonder zyne schatkisten te hebben moeten openen, zoude bekomen een groot voordeel; maer ter zelve tyd eene der bloeyenste van het koningryk met haere omliggende prochien, noch daer en boven eene alderschoonste wandeling."

Op 5 october 1820 vraagt Kieckepoost aan burgemeester graaf d'Hane de Steenhuyze de koning tijdens zijn bezoek aan Gent te herinneren aan zijn voorstel. Enkele weken later en wel op 17 november ontving hij volgend schrijven.

"MONSIEUR,

S.M. avant de statuer sur la requête que vous lui avez présentée aux fins d'obtenir l'octroi d'ériger à vos frais une chaussée de Gand à Tronchiennes, désire d'avoir sous les yeux un plan et devis estimatif détaillés de l'ouvrage projeté, et que vous produisiez une caution suffisante à son gré pour garantir la parfaite exécution et l'entretien de l'ouvrage pendant le terme stipulé dans l'octroi."

Op 12 februari 1821 kan Kieckepoost antwoorden. Het ganse werk zal niet minder dan 113 000 gulden kosten. Hoe aan het nodige geld komen ?

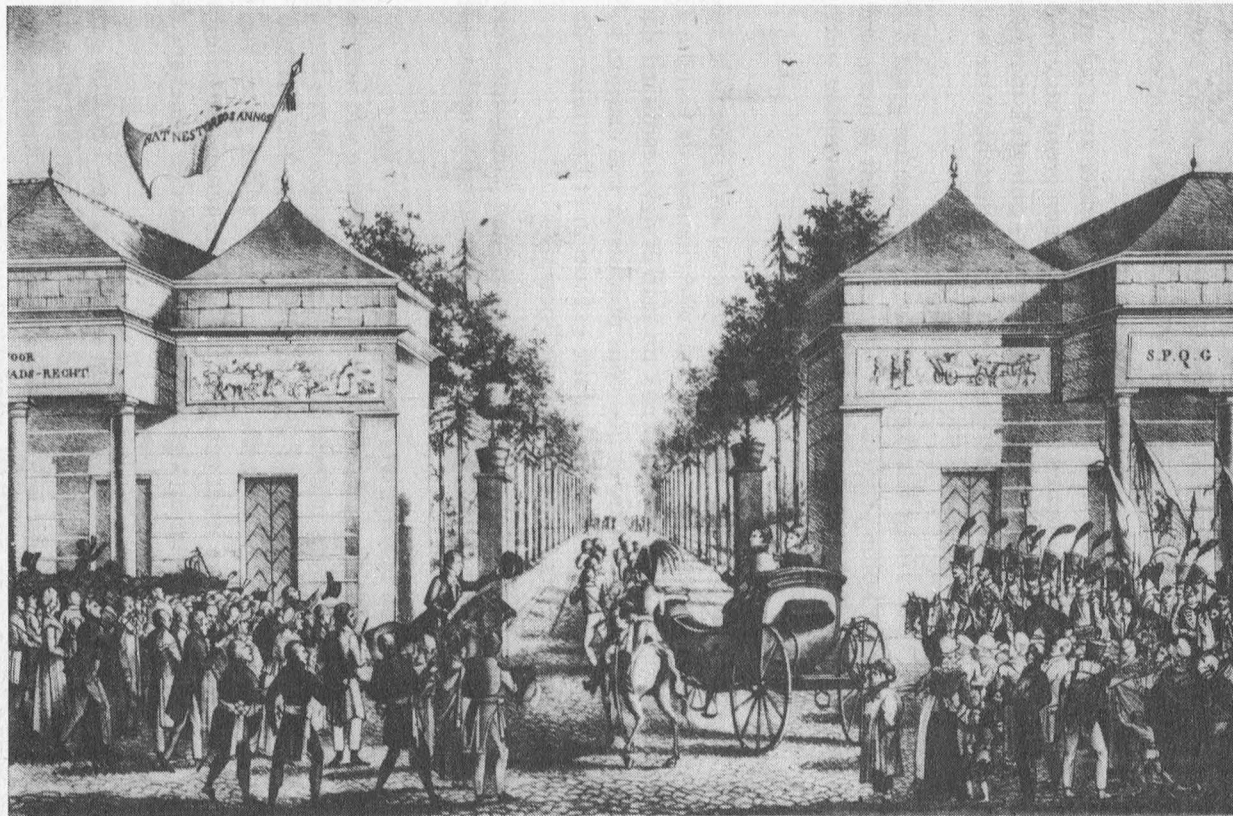
"De fondsen zullen bezorgt worden op de volgende wyze :

Daer zal eene geldligting gedaen worden van de somme van hondert twintig duyzend guldens nederlandsch, die zal bestaen in zes honderd negociabele brieven, te weten : 200 van 300 guldens, 200 van 200, en 200 van een honderd guldens, die alle den intrest zullen geven van 6 p. % 's jaers, waer van een ieder een getal zal mogen nemen na geliefte en waer van de uytgevallene op zigt zullen betaelt worden benevens de croisen, zoo als die der ingeblevene."

Kieckepoost zag het wel wat groots en een lening van 120 000 gulden was wel moeilijk haalbaar. Zeker zou de uitvoering van het plan een financiëel fiasco geworden zijn. Toch zal het plan van Kieckepoost in een eenvoudiger vorm wat later worden uitgevoerd.

Op 5 december 1824 vroegen 41 grondeigenaars te Drongen aan Willem I de toelating een weg aan te leggen van het veer te Rooigem tot

De poort aan het begin van de steenweg naar een tekening van Kieckepoost.

aan het veer te Drongen. In hun rekwest wijzen ze er op, dat alhoewel de gemeente Drongen aan de stad Gent grenst, de inwoners twee uur moeten gaan om naar Gent te komen en dat gedurende enkele maanden per jaar de bewoners van de wijk Assels beroofd zijn van elke toegang, niet alleen tot de stad maar ook tot het dorp en de kerk van Drongen.

Het ontwerp voorziet het aanleggen van een dijk; op de beide uiteinden wordt een brug voorzien en "mits eene kleine uitgestrektheid te bestraten (kalseiden) op het territoir van de stad Gent, zou geheel den weg voltrokken zijn". De verbetering zou niet enkel voordelig zijn voor de landbouw, maar ook voor twee voornamen fabrieken, die zich te Drongen bevinden. Ook de gemeenten Nevele, Vosselare, Landegem en Lerne zouden nuttig gebruik kunnen maken van deze weg, gezien de weg naar Gent langs Mariakerke altijd zeer slecht en somtijds onbruikbaar is. Volgens de berekeningen van de Gentse architect Roelant zou het aanleggen van de weg 38 036,50 gulden kosten. De toelating wordt gevraagd om

- 1) een weg en twee bruggen te bouwen
- 2) een naamloze vereniging op te richten bestaande in 200 aandelen elk van 200 gulden aan 5 % per jaar. De jaarlijkse interest en de gedeeltelijke aflossing na aftrek van de onderhoudskosten zal gebeuren door het innen van tolrechten.

Op 6 mei 1825 verleende Willem I de gevraagde toelating. De tolrechten werden als volgt bepaald te betalen aan de Rooigembrug :

een persoon te voet of met een kruiwagen	2 centimes
een paard aan geen rijtuig gespannen	4 centimes
een rijtuig met 4 wielen en twee paarden	12 centimes
een rijtuig met twee wielen en twee paarden	9 centimes
een rijtuig met twee wielen en een paard	6 centimes
een rijtuig met 4 wielen en een paard	6 centimes
een rijtuig met twee of drie wielen en een paard	4 centimes
elk ingespannen paard boven het bepaald aantal	3 centimes

De passage over de brug te Drongen is vrij van alle tolrechten. Twaalf Nederlandse centimes stemden overeen met 0,2540 fr. na de Belgische omwenteling en zouden in onze huidige munt overeenstemmen met ongeveer twintig frank.

De vereniging ontvangt de vergunning de opbrengst van de bomen en van het gras op de dijk te innen. Als het kapitaal volledig zal afgelost zijn komen de bruggen en de weg in volle eigendom aan de provincie en zal de tol op de personen te voet en met een kruiwagen afgeschaft en de overige tolrechten teruggebracht worden op de helft.

De vereniging krijgt ook de toelating de nodige gronden te onteigenen mits een vergoeding aan de eigenaars.

Op 17 mei 1826 richtten de aandeelhouders van de opgerichte maatschappij een nieuwe aanvraag tot Willem I. Uit dit schrijven kennen we de aandeelhouders : J. Van Crombrugge, burgemeester van Gent, graaf Ch. D'hane, burgemeester van Drongen, baron L. Dedraeck, Ph. Blanquaert, Fr. Beys, J. Boeyé, G. Everaert, J. Martens, J. Verplancke, J. Vandenhecke als gemachtigd voor het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen van Gent, Fr. Verhegghen, F. Bouchel, dokter en O. Van Pottelsberghe. We vernemen dat de Drongense steenweg voltooid is "tot groot genoegen van de ingezetenen van Gent en van een groot aantal daarbij belanghebbende gemeenten"

Er wordt thans gevraagd :

1. de weg van Drongen naar Sint-Martens-Leerne ter lengte van ongeveer 6000 ellen (= meter) en de weg van Sint-Martens-Leerne naar Bachte ter lengte van ongeveer 2000 ellen te bestraten op een breedte van drie ellen (= meter). Hierdoor zal men "aan de gemeente Nevele en aan veel andere naburige gemeenten van Oost- en West-Vlaanderen een meer korte en gemakkelijke gemeenschap met de steden Gent en Deinze bezorgen tot groot voordeel van de landbouw en van de Gentse katoenfabrieken, die aan een grote menigte wevers op het platteland werk verschaffen."
2. het kapitaal te vermeerderen met 50 000 gulden verdeeld in 250 aandelen van elk 200 gulden.
3. Op de weg tolhekkens te plaatsen aan a) uitgang van Drongen b) in het dorp van Sint-Martens-Leerne c) het inkomen van Nevele d) te Bachte op de wijk Rekkellinge omtrent de herberg het Land van Nevele en er tolrechten te innen.

In zijn rapport zegt de minister van Binnenlandse Zaken, dat de uitvoering van het ontwerp nuttig zal zijn voor de landbouw en het fabriekwezen, het openen van een meer directe verbinding met Gent en Deinze zal een vermeerdering van de welvaart voor gevolg hebben. Reeds op 25 juni 1826 zal bij K.B. Willem I de gevraagde vergunning verlenen. Ook hier zal na aflossing van het kapitaal de weg eigendom worden van de provincie. Bij het bepalen van de tolrechten gebeurde er echter een vergissing. De beheerders van de maatschappij - nl. burgemeester Van Crombrugge, A. Blanquaert, graaf Ch. D'hane en J. Verplancke - vragen in een rekwes de vergissing te herstellen. Ze vragen tevens dat voor elk stuk hoornvee aan de brug te Rooigem drie centen zal betaald worden. De aanvragers wijzen er op, dat de weg grote schade heeft geleden gevolg van de overstromingen in maart en

dat de herstelling een aanzienlijk bedrag zal vergen. Tevens wijzen ze er op, dat het hoornvee veel schade berokkent aan de dijk. Op 5 oktober 1827 verschijnt een nieuw K.B., waarbij de tolrechten worden bepaald. Op de weg Gent-Deinze zijn er vier plaatsen, waar tolrechten worden geheven : Rooigembrug, Drongen, Sint-Martens-Lerne en Bachte. De tolrechten voor elk stuk weg zijn gelijk aan de rechten voor de weg Rooigembrug-Drongen. Aan de brug te Rooigem zal voor elk stuk hoornvee drie cent worden betaald. Bijkomende bepalingen waren :

- a) aan de tol te Drongen zal het recht geheven worden op de rijtuigen en paarden gaande richting Deinze en niet op die, welke zich naar Gent begeven
- b) aan de tol van Maria-Lerne zal het recht betaald worden voor de beide richtingen Gent en Deinze, maar er wordt slechts een halve tol gevorderd voor de richting Nevele
- c) aan de tol te Nevele zal men in de richting Sint-Martens-Lerne slechts een halve tol betalen en geen recht, wanneer men in het dorp te Nevele aankomt
- d) aan de tol te Bachte zal men de gehele tol betalen als men komt van Deinze, terwijl geen tol zal betaald worden richting Deinze. Er valt op te merken, dat op de weg Drongen-Bachte de voetgangers geen tol betalen. De vermoedelijke verklaring is wel, dat het deel Gent-Drongenbrug een volledig nieuwe weg was, terwijl het deel Drongen-Bachte reeds bestond als aarden weg.

Na de Belgische omwenteling van 1830 bleef de toestand onveranderd, de rechten werden natuurlijk nu betaald in Belgische munten. Pas op 7 juni 1852 verschijnt in het Belgisch Staatsblad een K.B., dat opnieuw de tolrechten bepaalt.

Per niet ingespannen paard	8 centimes
Rijtuig 4 wielen 2 paarden	24 centimes
Rijtuig 4 wielen 1 paard	18 centimes
Rijtuig 2 wielen 2 paarden	18 centimes
Rijtuig 2 wielen 1 paard	12 centimes
Per paard meer per rijtuig	6 centimes
Bijzondere rechten aan de Rooigembrug :	
per voetganger	4 centimes
per stuk hoornvee	6 centimes

De tolrechten zijn practisch onveranderd.

Hoe was de financiële toestand van de maatschappij op 1.1.1867 ?

Kapitaal :

1 ^o concessie 200 aandelen van 200 gulden	84 656 fr.
2 ^o concessie 250 aandelen van 200 gulden	105 820 fr.
<hr/>	
450 aandelen	190 476 fr.

Tussen 1828 en 1865 werden 69 aandelen afgelost, tot 1.1.1867 nog drie. Samen 30.476 fr. Blijft aan kapitaal 160 000 fr. (waarde een aandeel : 423,28 fr.)

Voor het jaar 1865 vertoonden de rekeningen het volgende beeld :

<i>Ontvangsten</i>		<i>Uitgaven</i>	
Brug Rooigem	10 550 fr.	Interesten	8 275,10 fr.
Drongen	425 fr.	Belastingen	15,91 fr.
Leerne	950 fr.	Lantaarns	70,65 fr.
Bachte	415 fr.	Dagelijks onderhoud	1 158 fr.
Gras	230 fr.	Administratie	150 fr.
<hr/>		<hr/>	
Totaal	12 470 fr.		9 569,66 fr.

De som van de gewone en buitengewone inkomsten en uitgaven waren :

Ontvangsten	16 301,60 fr.
Uitgaven	11 736,36 fr.
<hr/>	

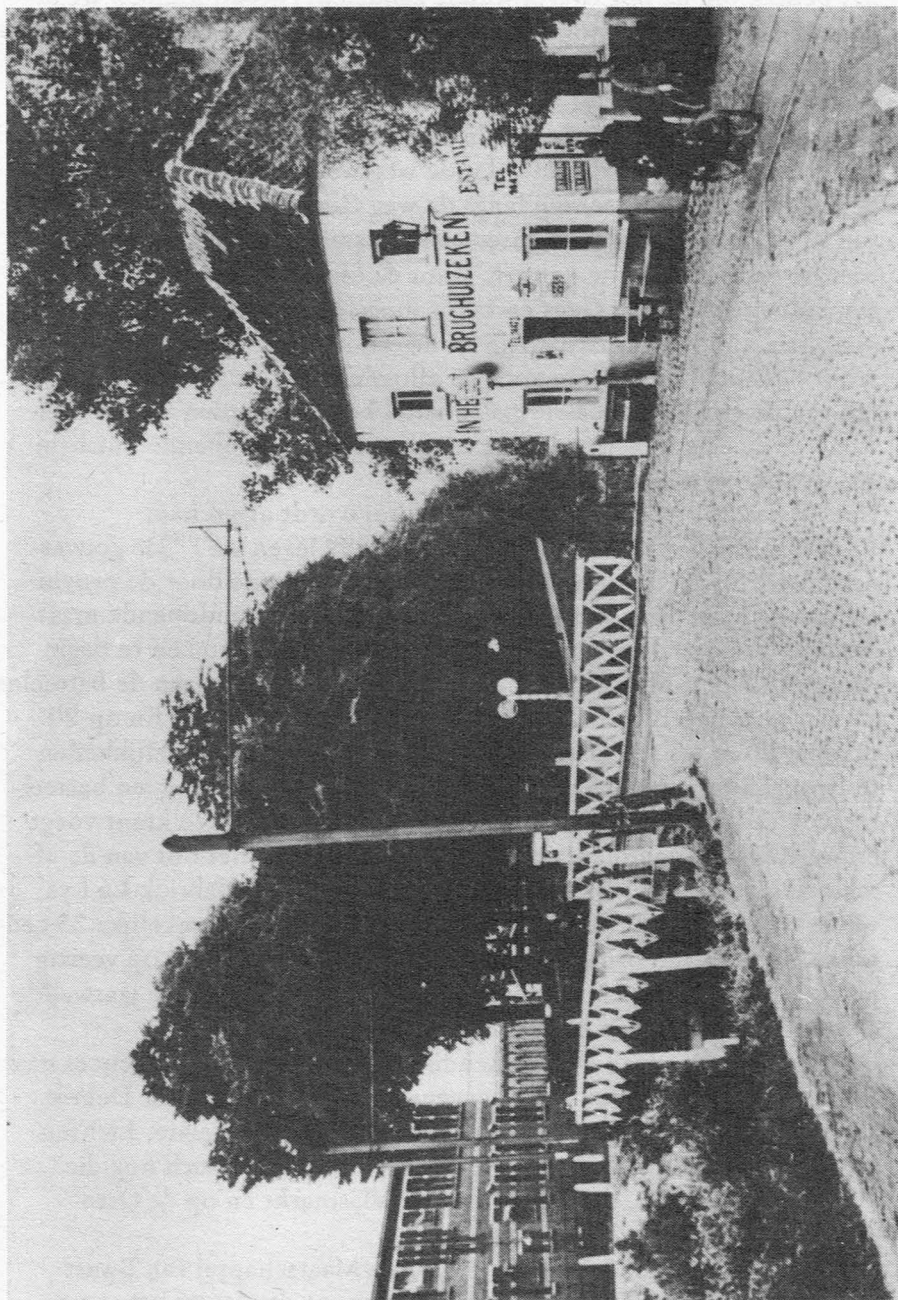
Batig saldo 4 565,24 fr.

We hebben geen verklaring voor de buitengewone inkomsten en uitgaven : vermoedelijk wel de inkomsten van het reserve-kapitaal en als uitgaven bijzondere onderhoudswerken.

Na de afschaffing van de tolrechten op de staatsbanen in 1867 bleef de tol op de weg Rooigembrug-Bachte natuurlijk gehandhaafd.

In een rede uitgesproken in de Kamer op 18 mei 1874 verklaarde volksvertegenwoordiger De Baets : "De la station de Tronchiennes je rentre à Gand par le pont de la Lys. Halte, on paye, monsieur. Je vous avoue que ce péage me semble exorbitant pour les nombreux ouvriers qui deux fois par jour doivent payer là un droit de barrière que l'on a supprimé pour les équipages sur les routes de l'état. Un ménage de cinq personnes qui vient travailler en ville paye annuellement 3 600 fois l'impôt à moins de faire un grand détour et de transformer ce péage en corvée qui est une nouvelle forme de l'impôt".

In een schrijven aan de gouverneur vragen een aantal inwoners van de gemeenten Aalter, Bachte-Maria-Leerne, Wontergem, Gottem, Grammene, Nevele, Landegem, Hansbeke, Vosselare, Meigem, Poesele en Deinze in 1875 de afschaffing van de oktrooirechten op de steenweg Gent-Drongen-Deinze. In een antwoord aan de gouverneur delen de aandeelhouders van de concessie mede, dat ze de weg willen afstaan

Het Brughuizeken.

aan de provincie mits betaling van een som van 137 989,41 fr., zijnde het bedrag van de nog overblijvende aandelen. Hieruit kunnen we afleiden, dat er in 1875 nog 326 aandelen overblijven en dat sedert 1826 nog maar 124 aandelen werden afgekocht. De gouverneur vraagt aan het stadsbestuur van Gent of het bereid is in de afkoop tusschen te komen. De vraag wordt beantwoord in de gemeenteraadszitting van 14 februari en 8 juli 1876. Men stelt vast, dat de weg wel belangrijk is voor de bewoners van de gemeenten langs de weg Gent-Drongen-Deinze, maar van weinig nut is voor de Gentenaars. De stad Gent wenst ook de opbrengst per concessie te kennen, want de eerste concessie is enkel van een zeker belang voor Gent en het is mogelijk, dat de opbrengsten per concessie niet gelijkwaardig zijn en de eerste concessie een groter overschot heeft aan inkomsten voor de aflossingen of zelfs dat de interessen van de tweede concessie gedeeltelijk betaald worden met inkomsten van de eerste concessie. Besluit: er zullen aanvullende inlichtingen worden gevraagd.

Het zal nog tot in 1889 duren voor de tol wordt afgeschaft.

In de Gazette van Gent van 14 oktober 1889 lezen we: "De gouverneur deelt mede, dat in afwachting van de overname door de provincie van de baan Gent-Deinze langs Drongen, de afstanddoende maatschappij besloten heeft het heffen van tolrechten te staken te beginnen met 19 oktober 1889 te middernacht en dit zowel aan de barreelen als aan de bruggen op de Leie gehucht Rongem (Gent)." En op 20 oktober lezen we: "Op zondag 20 oktober waren er feestelijkheden te Drongen ter gelegenheid van de afschaffing van de brug- en barreelrechten op de steenweg van Gent naar Deinze". En onze krant voegt er het volgende commentaar aan toe: "Bewijs van het nut van de afschaffing: een man, die reeds veertig jaar op de Vlasfabriek La Lys werkt en dagelijks Drongenbrug over moest, betaalde wekelijks 25 centimes, hetgeen aan bruggeld een bedrag vormt van 520 fr. op veertig jaar". Nu 520 fr. was in die tijd een heel bedrag: een halve jaarwedde of nog de prijs van een klein huisje op de buiten.

De weg Gent-Drongen-Deinze kende een druk verkeer: diligences naar Deinze, Tielt, Nevele en vrachtwagens en marktwagens naar Deinze, Tielt, Diksmuide, Izegem, Ingelmunster, Nevele, Roeselare, Lichtervelde, Ruislede, enz. Bejaarde Gentenaars herinneren zich nog die zware vrachtwagens, die laadden op de Vlasmarkt en op de Otto-gracht.

Door de wet van 1884 werd de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen opgericht. Op 10 april 1899 vroeg de Gentse gemeenteraad een studie voor het aanleggen van een buurtspoorweg Gent-Nevele.

De lijn Gent-Drongen met vertrek aan het Rabot - hier was een station voor de buurtspoorwegen - werd in gebruik genomen op 6 juni 1909; men reed tot Baarle in oktober 1910 en tot Nevele in januari 1911. De rijtuigen werden getrokken door een locomotief. Tijdens de eerste wereldoorlog werd de lijn Gent-Nevele-Ruiselede in 1917 afgebroken van Drongen tot Ruiselede. In april 1920 kon het vak Gent-Drongen opnieuw in gebruik worden genomen en in augustus 1920 reed de stoomtram opnieuw tot Nevele. De tijd van de stoomtram naderde zijn einde. In april 1931 werd de lijn Gent-Drongen geëlectrificeerd. De buurttram vertrok nu van het Sint-Pietersstation, dit om een betere aansluiting te verzekeren tussen spoorweg en buurttram. In maart 1932 zal de elektrische tram rijden tot Nevele. Tijdens de tweede wereldoorlog bewees de buurttram Gent-Nevele grote diensten aan de bevolking: 's zaterdags en 's zondags zaten de reizigers er als haringen in een ton. Deze reizigers trokken dan naar Poesele, Lotenhulle en nog verder op zoek naar aardappelen en graan. Het waren massa's, waarmede de controleurs, die aangesteld waren om de smokkel te verhinderen, geen weg mee wisten en enkel de "smokkelaars" beladen met zakken aardappelen tot vijftig kg. konden laten opstappen. Ook voor de elektrische buurttram kwam een einde. Het aantal reizigers daalde en op 30 mei 1959 werd de elektrische tram vervangen door autobussen op de lijn Gent-Nevele. De auto wordt koning. De verbinding tussen het westen van de stad Gent met de autosnelweg Brussel-Gent-Oostende loopt langs de Drongensteenweg. Voor het druk verkeer was de weg te smal geworden. Enkele jaren geleden werden de beide bruggen vernieuwd en de weg werd verbreed en gemoderniseerd. Gelukkig heeft men de bomen en de oude weg bewaard.

M. STEELS

DE SODALITEIT

In talrijke bijdragen in Ghendtsche Tydinghen was er sprake van de zaal Sodaliteit. Sommige lezers vroegen wat meer over deze zaal te vertellen.

In 1534 stichtte Ignatius van Loyola de Societatis Jesu, orde, die in 1540 door de bul Regimini Ecclesiae werd goedgekeurd. In 1587 kwamen de Jezüieten zich te Gent vestigen. Met steun van de overheden

Sodaliteit omstreeks 1820.

en met particuliere giften kochten zij gebouwen, waaronder de woning van Jan van Hembyse in de Voldersstraat. Na een twintigtal jaren bezaten zij bijna gans het terrein gelegen tussen de Voldersstraat, de Korte Meer en de Lange Meer (= Universiteitstraat). Ze bouwden er een klooster, een college en een kerk. Het college werd geopend in 1592. Het doel van de opvoeding is volgens de Ratio Studiorum - het

studieplan - de "homo pius et eloquens" de vrome en welsprekende mens. Door welsprekendheid wordt echter niet bedoeld het goed spreken, maar wel de kunst om juist te denken en zijn gedachten op een juiste wijze uit te drukken. Om dit doel te bereiken zijn twee soorten oefeningen noodzakelijk : de navolging van de beste schrijvers en redenaars en de poging tot een persoonlijke schepping. De navolging van de goede auteurs veronderstelt dat men hen volledig kent, nauwkeurig vertaalt en vrij weet voor te dragen. Men zag in, dat men een tekst niet totaal kan begrijpen, wanneer men de tekst niet speelt of voordraagt. Theater was dan het middel om de "welsprekendheid" te oefenen. In 1649 bouwden de Jezuiten een zaal in de Korte Meer. Deze zaal was bestemd voor de prijsuitreikingen, voor de voorstellingen gegeven door de leerlingen en voor de vergaderingen van de congregaties of "sodalités" die de Jezuiten hadden opgericht. In 1650 had de eerste prijsdeling in de zaal van de Sodaliteit plaats. De B.R.U.G. bezit een groot aantal programma's van de toneelstukken opgevoerd op de prijsdelingen. (Les Jésuites. Théâtre 1712-1740 nr. G. 6145 en Les Jésuites. Théâtre 1750-1773 nr. G. 6146). De opgevoerde werken waren treurspelen, waarvan de onderwerpen ontleend waren aan het Oud of Nieuw Testament. De stukken werden tweemaal opgevoerd : één maal in het Vlaams en de volgende dag in het Latijn. Soms werd de voorstelling aangevuld met een ballet en met een kort blijspel. Alle rollen - dus ook de rollen voor vrouwen - werden gespeeld door de leerlingen van het college.

In de Sodaliteit werd jaarlijks ook een toneelstuk opgevoerd door de "Minderjarige jongheyd der Sodaliteit van het Kindeken Jesus onder de bestiering der Societeyt Jesu" en door de "Dogters van den Catechismus opgerecht onder de bescherming van d'aldersuyverste Maget Maria". Zoals de lezers op de reproductie van de programma's kan zien, werd elk stuk tweemaal opgevoerd : één maal voor het vrouwelijk publiek en één maal voor het mannelijk publiek.

Door de bul Dominus ac redempter noster van paus Clemens XIV werd de Jezuitenorde op 21 juli 1773 opgeheven. Al de bezittingen van de Jezuiten kwamen in handen van het Oostenrijks bestuur. Het Koninklijk College opgericht door Maria Theresia werd in 1777 ondergebracht in het gewezen Jezuitenklooster; de Raad van Vlaanderen, die zetelde in het Gravensteen werd ondergebracht in het gebouw, in de Voldersstraat, waar thans een lagere school is gevestigd en de kanunniken van Sint-Veerle vestigden zich in de gewezen Jezuitenkerk.

De zaal Sodaliteit werd verhuurd aan particulieren.

ABRAHAM

VERMAENT TOT DEN SLACHT-OFFER.
O P G E D R A E G E N
A E N D E S E E R

Edele, Wyse ende Voorfienige Heeren,
M Y N H E E R E N

H O O G - B A I L L I U
E N D E

S C H E P E N E N
D E R S T A D G H E N D T ,

Door welkers mildheyd de jaerlykſche Pryſen fullen uytgedeylt worden,

Sal vertoont worden door de Jongheyd
van het Collegie der

S O C I E T E Y T J E S U

BINNEN GHENDT DEN 6. SEPTEMBER 1745.

T O T G H E N D T ,

Gedruckt by de Weduwe PETRUS DE GOESIN en SOON, woonende in de Veltſtraete, in de vier Evangeliften.

KORT-BEGRYP.

Od heeft Abraham beproeft, ende tot hem geseyt: Abraham, Abraham... neemt Isaac uwen eenigen Soon, die gy lief hebt, ende gact naer het land Moria: ende gy sult hem aldaer opofferen eenen brand-offer op eenen berg, die ik u toonen sal. Abraham dan... opstaende, heeft synen ezel gezadelt: met sich nemende twee jongelingen, ende synen Soon Isaac: ende als wanneer hy hout tot den brand-offer gekapt hadde, is hy veretrocken naer de plaats, de welke hem God bevolen hadde. In het boek der Scheppinge het 22. cap.

P E R S O O N E N.

H E M E L S C H E N A F G E S A N T,

Juannes van Hoocke.

A B R A H A M,

Georgius van Saeghem Rhet.

I S A A C,

Juannes van de Casteele Fig. maj.

N A C H O R,

Petrus Oliviers Fig. min.

M E S R A I M,

Franciscus le Secq Fig. min.

S A R A,

Petrus Musschobroeck Rhet.

E L I E Z E R,

Emmanuel van Assenede Synt.

C H A R U S,

Anselmus de Beer Fig. min.

D A D A N,

Petrus van Alstein Fig. min.

Het vertoog is in het Huys van Abraham.

T U S S C H E N - S P E L.

T Erwylen Machaon syn best doet om synen Soon van den koophandel af te trecken ende tot de geneses-konst aen te locken, Mercurius hierom gestoort synde leent synen gewoetheen suk aen Davus, door den welken hy den geneses-meester met de sijnre naer belieft onberoerlyk ende sprac-kelsoor mackende, hun tot spot stelt, ende Phadria eenen Koopman maekt.

P E R S O O N E N.

M E R C U R I U S,

Carolus Valcke Gramm.

M A C H A O N Genees-meester,

Antonius vanderdonckt Rhet.

P H A D R I A Soon van Mach.

Petrus de Caluwe Poët.

D A V U S Knecht van Phæd.

Juannes le Cler Rhet.

S O S I A Knecht van Mach.

Juannes Baptista Boele Synt.

H O O F D M A N,

Ignatius van Loo Synt.

T H I E N D E N M A N,

Juannes Belaen Fig. maj.

C O R I D O N Boer,

Ignatius van Loo Synt.

H O U P P E L A L A Boer,

Ferdinandus Spruyt. Fig. maj.

C H R E M E S Gebuer van Mach.

Christianus Huytens Fig. maj.

C H A R I N U S Soon van Chrem.

Franciscus Nicolle Gramm.

P A P Y R I U S Rechts-gelcerden,

Antonius van Tiegheem Synt.

C R I T O Koopman,

Antonius vande Woestijne Fig. min.

G R I N G O Genees-meester,

Franciscus Lammens Fig. min.

C R A T I P P U S Genees-meester,

Baldarinus Cornelissens Synt.

L Y S I P P U S Genees-Meester,

Juannes Belaen Fig. maj.

F L O R U S Genees-meester,

Edmundus Morel Synt.

Het vertoog is in het Huys van Machaon.

D A N S S E R S.

Guilielmus vande Vivere Poët.

Edmundus Morel Synt.

Carolus vande Vivere Gramm.

Eduardus van Alstein Fig. maj.

Juannes Belaen Fig. Maj.

Petrus van Alstein Fig. min.

Franciscus le Secq Fig. min.

Guilielmus de Beer Fig. min.

Emmanuel van Assenede Synt.

Baldarinus Cornelissens Synt.

Christianus Huytens Fig. maj.

Juannes vande Casteele Fig. maj.

Petrus Oliviers Fig. min.

Livinus van Alstein Fig. min.

Antonius vande Woestijne Fig. min.

Franciscus Lammens Fig. min.

Enkele jaren later komen we onder Frans bestuur. Door de wet van 4 Pluviôse jaar IV (14.1.1796) werden in de aangehechte departementen de eigendommen afkomstig van geestelijke gemeenschappen verkocht ten voordele van de staat. Alhoewel eigendom van de staat werd de Sodaliteit verkocht op 6 Floreal jaar V (15 april 1797) aan J. Villiet en G. de Naeyer voor 56 100 pond.

Villiet, die directeur was van een muziekvereniging, richtte in de zaal Sodaliteit concerten in. Dit weten we door een verslag van de gemeenteraad van 23 Vendémiaire jaar VI (14.10.1797). Villiet als directeur van de Société Philharmonique krijgt de toelating concerten in te richten volgens het besluit van het Directoire van 17 Ventôse jaar IV en op voorwaarde "que chaque concert qui a lieu sous sa direction s'ouvre par la Marseillaise et finisse par le Chant du Départ et autres Hymnes de la Liberté".

Op 20 Germinal jaar V (9 april 1797) had in de Sodaliteit een vergadering van de kiezers van het departement plaats. Op 20 oktober 1797 werd er een rouwceremonie ter ere van de generaal Hoene gehouden. De muziekmaatschappij onder de leiding van Villiet speelde "un chant funèbre et des symphonies analogues à la circonstance". In de zaal Sodaliteit werden ook bals gegeven.

In 1805 opende Villiot in de Sodaliteit een muziekschool.

Gand, le 12 octobre 1805.

Académie de Musique,

Dirigée par P. J. de Volder, professeur de Musique à Gand.

P. J. de Volder, professeur de Musique à Gand, vient d'établir à la salle dite Sodalité, rue Meire, une Académie de Musique dont l'ouverture se fera le premier décembre 1805.

Des Professeurs, que la ville de Gand met au rang des artistes les plus distingués qu'elle possède, y enseigneront la Musique dans toute sa perfection. Ils donneront leurs leçons depuis huit heures du matin jusqu'à midi.

Il y aura huit concerts, exécutés par les Professeurs et différents artistes amateurs que le directeur leur adjoindra. Les Elèves, dont la capacité sera reconnue, y feront également leurs parties.

Des arrangements particuliers seront pris entre le Directeur et les Elèves.

In 1808 werd de Sodaliteit verkocht aan Pierre De Volder. De Académie de Musique de la Société des Beaux-Arts zal er nu gedurende een vijftiental jaren concerten inrichten.

Op 18 maart 1816 speelde het orkest van de Académie de Musique een oorlogssymphonie getiteld La Bataille de Waterloo. Op 2 maart

JEPHTIAS TREUR-SPEL

Sal vertoont worden door de Dogters van den

CATECHISMUS

OP-GERECHT ONDER DE BESCHERMINGE VAN
D'ALDERSUYVERSTE MAGET

M A R I A

IN HET COLLEGIE DER

SOCIETEYT JESU.

Binnen Ghendt den 12. Augusti 1748. voor de Vrouwen alleen,
den 13. voor de Mans alleen,

Ontrent 2. uren naer middag.

TOT GHENDT,

By de Weduwe PETRUS DE GOESIN en Soon, woonende in de
Veltstraete in de vier Evangelisten.

1817 werd er een concert gegeven ten voordele van het Liefdadigheidsbureau. In die tijd was de harp het geliefkoosd instrument voor de dames "principalement de celles qui avaient de beaux bras à faire admirer" schrijft Pr. Claeys er guitig bij. Uit het verslag van de Journal de Gand over dit concert ontleen we :

"Mais lorsque quatorze harpes, d'un accord aussi difficile que parfait, firent retentir sous les doigts de la beauté les sons mélancoliques de Lesueur; lorsque cette harmonie romantique et tant soit peu sauvage transporta les auditeurs dans la forêt de la Calédonie auprès de ce poète étonnant et bizarre dont la théogonie a tant de charmes, le silence de l'admiration et du plaisir précédèrent l'explosion d'un enthousiasme que je ne saurais décrire."

Het laatste concert van de muziekacademie had plaats op 27 november 1826. Aan het verslag over dit concert in de Journal de Gand ontleen we de volgende tekst, die ons een beeld geeft van de stijl van de reporters uit die tijd.

L'assemblée était très nombreuse, les toilettes superbes, les dames d'une beauté exquise et les jeunes gens dans une extase continuelle. Les regards de ces derniers étaient constamment fixés sur le beau sexe et leur ouïe attachée aux airs et symphonies que l'on a exécutés.

In die tijd was de Sodaliteit ook het vergaderlokaal van Gentse vrijmetselaarsloges : in 1800-1810 La Constante Union, in 1812 La Félicité Bienfaisante, de militaire loges La Saint Napoléon du Nord in 1813, Le Soutien de la Couronne in 1814. In 1810 was er Les Vrais Amis tijdelijk gevestigd en Le Septentrion vestigde zich ook tijdelijk in de Sodaliteit gedurende de eerste jaren van haar oprichting. Naast de concerten en vertoningen door reizende artiesten hielden andere verenigingen ook vergaderingen in de Sodaliteit. In 1810 richtte de Société d'Agriculture et de Botanique, die gesticht was in 1808, er haar derde tentoonstelling in. Nog in 1810 opende een zekere De Meyer er een Academie van Koophandel in.

Van 1820 tot 1835 gaf de Société de Sainte-Cécille er haar winterconcerten; de studentvereniging La Lyre académique gesticht in 1827 gaf er haar feesten en de Société des Redoutes gaf er haar bals van 1817 tot 1825.

Op 13 maart 1831 gaven de officieren van het Gents garnizoen in de zaal Sodaliteit een banket ter ere van baron Surlet de Choquier, die tot regent van België was verkozen.

In 1835 verhuisde Pierre De Volder naar Brussel, waar hij stierf in 1841. De Sodaliteit werd verkocht aan Pierre Van Hanselaere. Deze

6 4402
A D A M
E N
E V A
T R E U R - S P E L
Z A L V E R T O O N T W O R D E N
D O O R D E M I N D E R J A E R I G E J O N G H E Y D
D E R
S O D A L I T E Y T
V A N H E T K I N D E K E N J E S U S
O N D E R D E B E S T I E R I N G E
D E R
S O C I E T E Y T J E S U
B I N N E N G E N D 1772.

Den 1. Juny voor de Vrouwen.
Den 2. Juny voor de Mans.

Tot GEND, by PETRUS DE GOESIN, Drukker van Haere Majestejt.

Van Hanselaere was een oud leerling van de schildersschool van David te Parijs en had in 1814 te Gent een eerste prijs behaald in een wedstrijd. Hij trok dan naar Italië en verbleef een aantal jaren te Napels, waar hij hofschilder was. Hij keerde terug naar Gent in 1829 en werd benoemd tot leraar aan de Gentse academie. Van Hanselaere liet de gevel van zijn woning grondig veranderen. De nieuwe gevel, opgetrokken in 1837, vertoont vijf bas-reliëfs met de beeltenis van de schilders Louis David, P. P. Rubens, Raphaël, A. Van Dyck en Nic. Poussin. Gedurende een tiental jaren zal Van Hanselaere de zaal van de Sodaliteit als atelier gebruiken. Een groot schilderij - ongeveer acht meter op vijf meter hoog - die het vertrek van Filips Van Artevelde voorstelde, hing er tot in 1860. Van Hanselaere overleed te Gent op 10 maart 1862. (Gazette van Gent 12.3.1862)

Vanaf 1850 zal de zaal Sodaliteit een van de voornaamste centra zijn van het verenigingsleven te Gent. De Koormaatschappij, opgericht in 1850, gaf in de Sodaliteit haar zangfeesten van 1852 tot 1855. De maatschappij Les Amis Philantropes gaf er elke zaterdag een muzikale avond ten voordele van de behoeftigen. In 1855 opende een café-concert in de Sodaliteit haar deuren.

De zangmaatschappij De Verenigde Werklieden hield er haar zangfeesten in 1866, 1867 en 1868. Tot ongeveer 1876 hield de schermmaatschappij De Vrede er haar oefeningen en gaf er haar feesten en banketten.

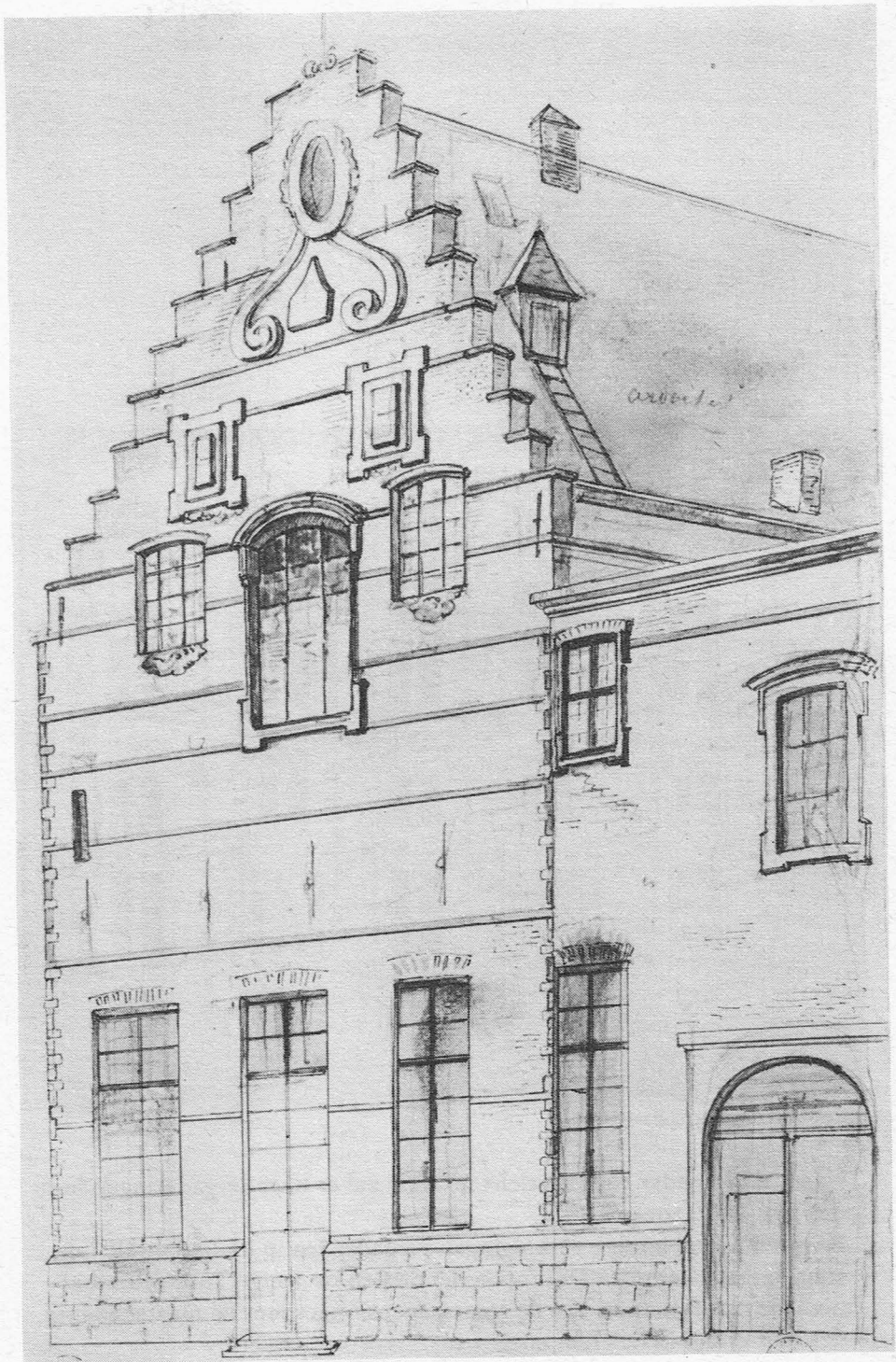
Omstreeks 1876 richtte de teerlingmaatschappij "Brahma sta mij bij" er een grote wedstrijd in. De vereniging Het Vlaamsche Volk opgericht door Max Rooses hield er haar vergaderingen. Het muziek van het eerste legioen van de burgerwacht onder de leiding van Karel Miry hield in de Sodaliteit haar herhalingen.

In 1865 werden in de Sodaliteit muzikale avonden ingericht. Het orkest was samengesteld met zeven leraars van het Conservatorium : Lagye, Beyer, Rogiers en K. Miry voor de viool, Nevejans en Rappé voor de violoncel en Heynderickx aan de piano. Deze concerten kenden een groot succes en in de volksmond werden deze muzikanten "de zeven straven" genoemd. In zijn toespraak op de begrafenis van K. Miry in 1889 zal Samuel, directeur van het Conservatorium, er aan herinneren.

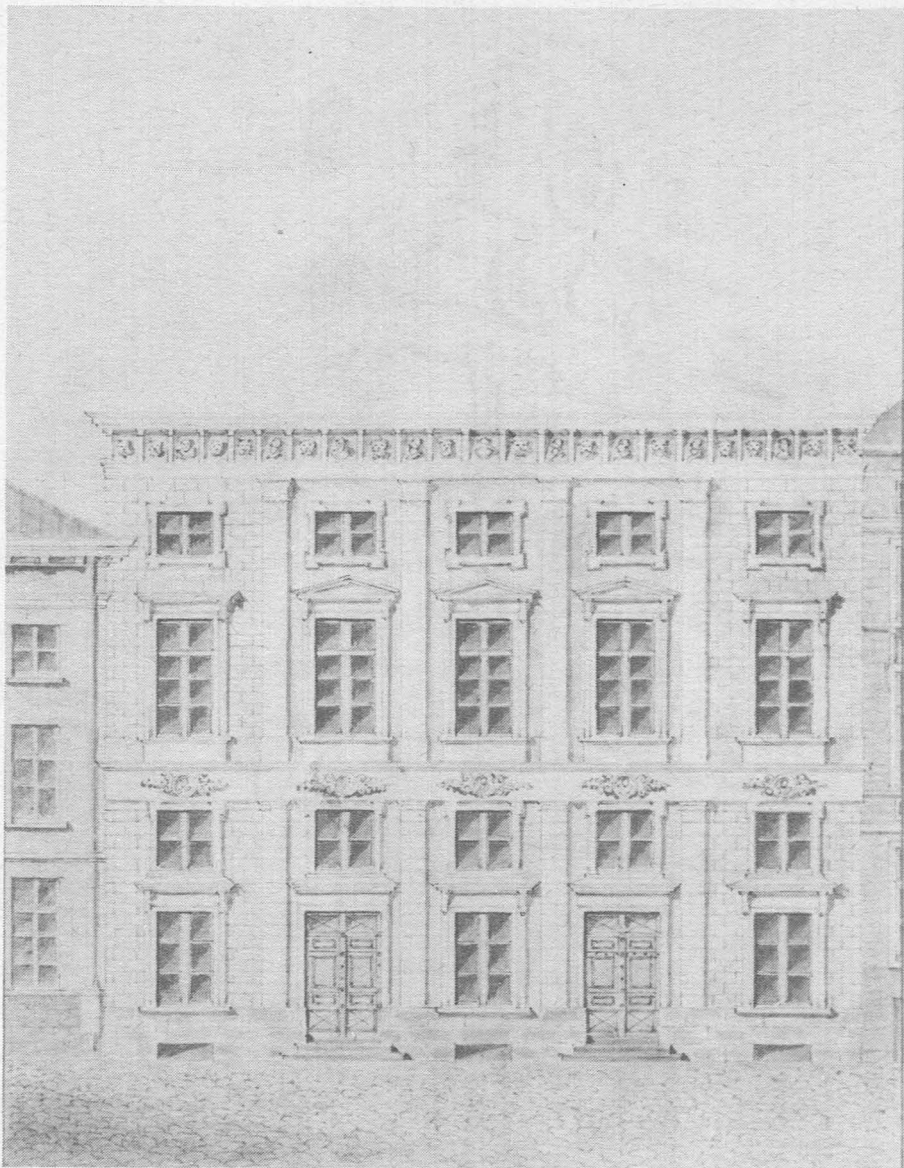
De Liberale Grondwettelijke Vereniging hield soms haar vergaderingen in de Sodaliteit. In 1874 werd er een fancy fair ingericht door het Werk voor de Arme Zieken. (Le Bien Public 28.1.1874)

Na 1870 zullen de Fonteinisten en Broedermin en Taalijver enkele toneelvoorstellingen geven in de Sodaliteit. De maatschappij Zonder

Tekening door Van Lokeren (1836)

Sodaliteit omstreeks 1840.

Naam niet zonder Hart gesticht in 1855 zal er haar vergaderingen houden van 1870 tot in 1882.

Nog een aantal andere verenigingen vergaderden in de Sodaliteit : de toneelmaatschappijen De Volksvrienden en de Jonge Tooneelliefhebbers, de maatschappij van de staatsgepensioneerden, de maatschappij der oud onder-officieren, enz.

TAVERNE SODALITÉ

Rue courte du Marais, n° 11.

Tous les soirs à 7 heures

SPECTACLES VARIÉS

PAR LES ARTISTES

Mlle SINA, chanteuse genre Judic.

Mlle MARIA, chanteuse Comique.

Mlle THERESIA, chanteuse Travestie.

Mlle JULIETTE AGNESSENS, chanteuse
de genre.

Me ROBIN, chanteur Comique.

PROCHAINEMENT

Conférence de

LOUISE MICHEL.

Ontleend aan "Le Drôle de Corps" 30.9.1883.

Rond 1883 werd de Sodaliteit nog eens een Café-Concert met als naam Taverne Sodalité.

In 1889 werd de Sodaliteit verkocht en afgebroken. Op de plaats van dit oud lokaal staan thans de woningen 7 en 9, waarin het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen van de R.U.G. is gevestigd.

M. VAN BERGEN

BRONNEN

Pr. Claeys : Histoire du Théâtre de Gand.

Notes et Souvenirs.

De dagbladen Gazette van Gent, Journal de Gand, enz.

SCHEPEN DE MAERE-LIMNANDER

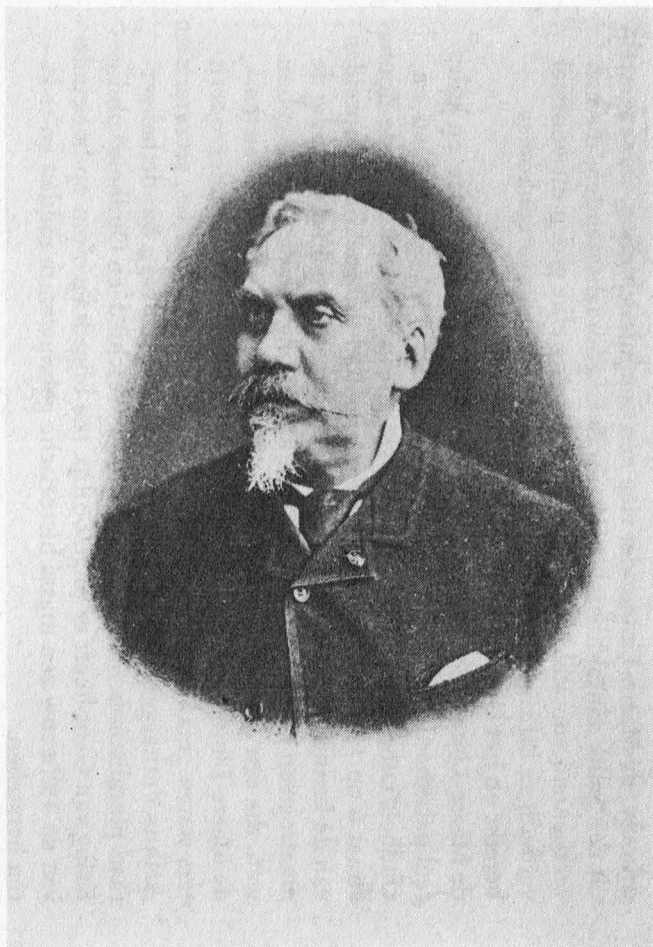
De Maere Camille-Charles-Auguste werd geboren te Sint-Niklaas op 30 januari 1826. Zijn vader was een orangist, die uitweek naar Nederland na 1830. de Maere genoot onderwijs te Deventer en Amsterdam en studeerde daarna aan l'Ecole Centrale te Parijs, waar hij het diploma van ingenieur behaalde. Hij keerde terug naar Zwolle, maar vestigde zich in 1850 te Gent na zijn huwelijk met jonkvrouw Limnander de Zulte. In 1857 werd de Maere-Limnander verkozen tot gemeenteraadslid en begin 1858 werd hij schepen van openbare werken.

Na de afschaffing van de stedelijke octrooirechten kon het intra-muros bevrijd worden van zijn keurslijf. Door schepen de Maere werden een aantal nieuwe straten en lanen aangelegd, waaronder we willen vermelden de Frère-Orbanlaan, de Godshuizenlaan en de Blaizantvest. de Maere-Limnander schonk bijzondere aandacht aan de waterwegen en aan de verbinding tussen Gent en de zee. Hij was de ontwerper van de grote sluis in de Heirnis, waardoor de hinderlijke binnensluizen konden verdwijnen. In 1866 publiceerde hij een brochure, waarin hij de aanleg van een nieuw kanaal tussen Gent en Heist met een vertakking naar Brugge verdedigde.

de Maere was tevens muziek liefhebber en een verdienstelijk cellist. Hij werd voorzitter van de Koormaatschappij. Volgens P. Fredericq was deze zangvereniging ook een invloedrijke politieke club en in 1866 werd de Maere-Limnander tot volksvertegenwoordiger verkozen. Hij zetelde tot de val van het liberaal ministerie in 1870. Op 14 januari 1869 hield hij een zeer belangrijke rede. Met cijfers ontleend aan officiële statistieken toonde de Maere-Limnander de achteruitstelling en de achteruitgang aan van Vlaanderen tegenover Wallonië. De getallen waren hem bezorgd door zijn vriend Julius Vuylsteke, die kort daarop zijn brochure "Korte statistieke beschrijving van België" zou publiceren. (uitgave Willemsfonds). Daarna onderzocht de Maere de oorzaken van het verval. Volgens de Maere-Limnander zijn de achteruitstelling van de moedertaal en de taalkloof tussen de leidende stand en de gewone bevolking in Vlaanderen de oorzaken van de achterstand van Vlaanderen tegenover Wallonië.

In 1866 diende de Maere-Limnander zijn ontslag in als schepen van openbare werken, enkele jaren later gaf hij ook zijn ontslag als gemeenteraadslid. Hij blijft echter niet werkloos. In 1877 publiceert hij een brochure "D'une communication directe de Bruges à la mer", waarin hij de aanleg van Brugge-zeehaven verdedigt. Aanvankelijk kreeg dit voorstel weinig gehoor. Pas tientallen jaren later zal het plan

Heureux l'homme qui a compassion du pauvre
et de l'indigent, car le Seigneur le délivrera
sans de l'affliction.

Priez pour le repos de l'âme

le Mercredi
CAMILLE - CHARLES - AUGUSTE
BARON DE MAERE D'AERTRYCKE

veuf de 1re nocce de Dame

CORALIE, CONSTANCE, ISABELLE LIMXANDER DE ZULTE
Epoux de Dame

LÉONIE, THÉRÈSE GHISLAINE HEYNDRIKX

Ancien ecclésiain de la ville de Gand
Ancien membre de la Chambre des Représentants
Membre effectif et Ancien Directeur
de l'Académie royale flamande etc etc
Officier de l'Ordre de Léopold
Commandeur de l'Ordre de Charles III d'Espagne
Officier de la Légion d'Honneur
Officier de la Couronne du Congo
Chevalier de l'Ordre du Lion Néerlandais
trépassant décédé en son Château d'Aertrycke
le 7 Octobre 1860, dans la 77e année de son
âge, mun des Sacraments de Notre Mère la St^e Eglise

Rien n'est stable en ce monde; le bonheur disparaît
même au moment où l'on croit le posséder. O Seigneur
Dieu lui donnez au partage la sagesse, l'intelligence,
la science, de grandes connaissances.

Les pauvres se souviendront de lui dans un
esprit de reconnaissance et d'amour. Ils ne lui ont
jamais tendu la main en vain. Ceux qui souff
raient ne le quitteront jamais sans consolation.

En vérité en vérité, je vous le dis, vous pleurerez
et vous vous lamenterez, et vous serez plongés dans la
tristesse; mais votre tristesse sera changée en joie
et nul ne vous ravira votre joie.

O Marie reine sans péché priez pour nous qui
avons recouru à vous.

Donnez l'air de Marie voyez mon salut

RIP

worden uitgevoerd en in 1907 zal het zeekanaal Brugge-Zeebrugge door koning Leopold II worden ingehuldigd. de Maere-Limnander richtte het tijdschrift La Belgique Maritime op, waarin hij zijn ideeën verdedigde. Intussen had hij ook bekendheid verworven in het buitenland. In 1879 werd de Maere-Limnander uitgenodigd door Ferdinand de Lesseps om deel te nemen aan het Congrès interocéanique du canal de Panama te Parijs, waar hij de functie van secretaris vervulde. In 1881 werd hij uitgenodigd door het Hoger Bondsgerechtshof van Zwitserland om als scheidsman op te treden in het geschil tusschen de kantons Genève en Vaud in verband met de overstromingen van de Rhône en van het Lemnmeer.

de Maere-Limnander sprak een keurige Nederlandse taal, daar hij zijn middelbaar onderwijs in Nederland had ontvangen. In 1867 was hij voorzitter van het negende Nederlandsch Congres dat te Gent werd gehouden.

Van nu af zal hij de meeste Nederlandsche Congressen bijwonen. de Maere-Limnander zal nog voorzitter zijn, van de congressen gehouden te Brugge in 1884, te Gent in 1891 en nog te Gent in 1899.

In 1886 zou het Gravensteen, dat nog particulier bezit was - het poortgebouw was reeds vroeger door de stad aangekocht - worden verkocht. Burgemeester Lippens en minister Beernaert konden het niet eens worden betreffende de gemeenschappelijke aankoop van dit historisch gebouw. de Maere-Limnander riep een commissie samen, samengesteld uit een gelijk aantal liberale en katholieke vooraanstaanden, die een verzoenend voorstel opstelden. Daarna ging elke groep dit voorstel verdedigen bij zijn partijgenoten. Er werd nu een overeenkomst bereikt en het Gravensteen was gered.

de Maere-Limnander had ook belangstelling voor het kunst- en cultureel patrimonium van Gent. Op zijn initiatief werd de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent opgericht in zijn woning in de Zonnestraat 6 op 11 maart 1893. De vereniging had tot doel het verspreiden van de kennis betreffende de oude Gentse gebouwen en zo nodig de maatregelen nemen tot bewaring en herstelling van de Gentse gebouwen, die een geschiedkundige of oudheidkundige waarde bezitten. de Maere-Limnander was dan ook de eerste voorzitter, ondervoorzitters waren graaf van Limburg-Stirum en prof. A. Wagener, secretarissen Arthur Verhaegen en Paul Fredericq. We stellen vast, dat de beheerraad pluralistisch was samengesteld. De Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent heeft er ongelooflijk toe bijgedragen om op het einde van de 19° eeuw een massa historische gebouwen te redden en te laten herstellen.

Om te eindigen willen we nog vermelden, dat de Maere-Limnander een plan heeft opgesteld voor de aanleg van een kanaal door het Land van Waes en de aanleg van een nieuwe haven op de linker Schelde-oever. Baron de Maere-Limnander overleed op zijn kasteel te Aartrijke op 7 oktober 1900. Aan het graf werden er zes redevoeringen gehouden; namens de stad Brugge door de burgemeester Graaf A. VISART DE BOCARMÉ; namens de Brugse Handelskamer door de heer VAN NIEUWENHUYSE; namens de Koninklijke Vlaamsche Academie door haar Bestuurder THEO COOPMAN; namens de Gentsche Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde door de Eerw. heer Kanunnik VAN DEN GHEYN; namens de besturen van het XXVe Taalcongres en van het *Algemeen Nederlandsch Verbond* door de heer G. D. MINNAERT; en eindelijk namens de Commissie van het Gravenkasteel van Gent door Prof. PAUL FREDERICQ.

Tijdens zijn leven had hij zich zeer verdienstelijk gemaakt als ingenieur, als politiek mandataris, als rechtschapen Vlaming en als kunstliefhebber. Le Bien Public van 9.10.1900 schreef: "Libéral au début de sa carrière politique il avait effectué depuis longtemps une courbe rentrante de plus en plus marquée". In de beide politieke kampen werd de Maere-Limnander geëerbiedigd om zijn kennis, zijn talent en zijn rechtschapenheid. Gent heeft heel wat aan deze man, die op zijn tijd vooruit was, te danken.

M. LIEVENS

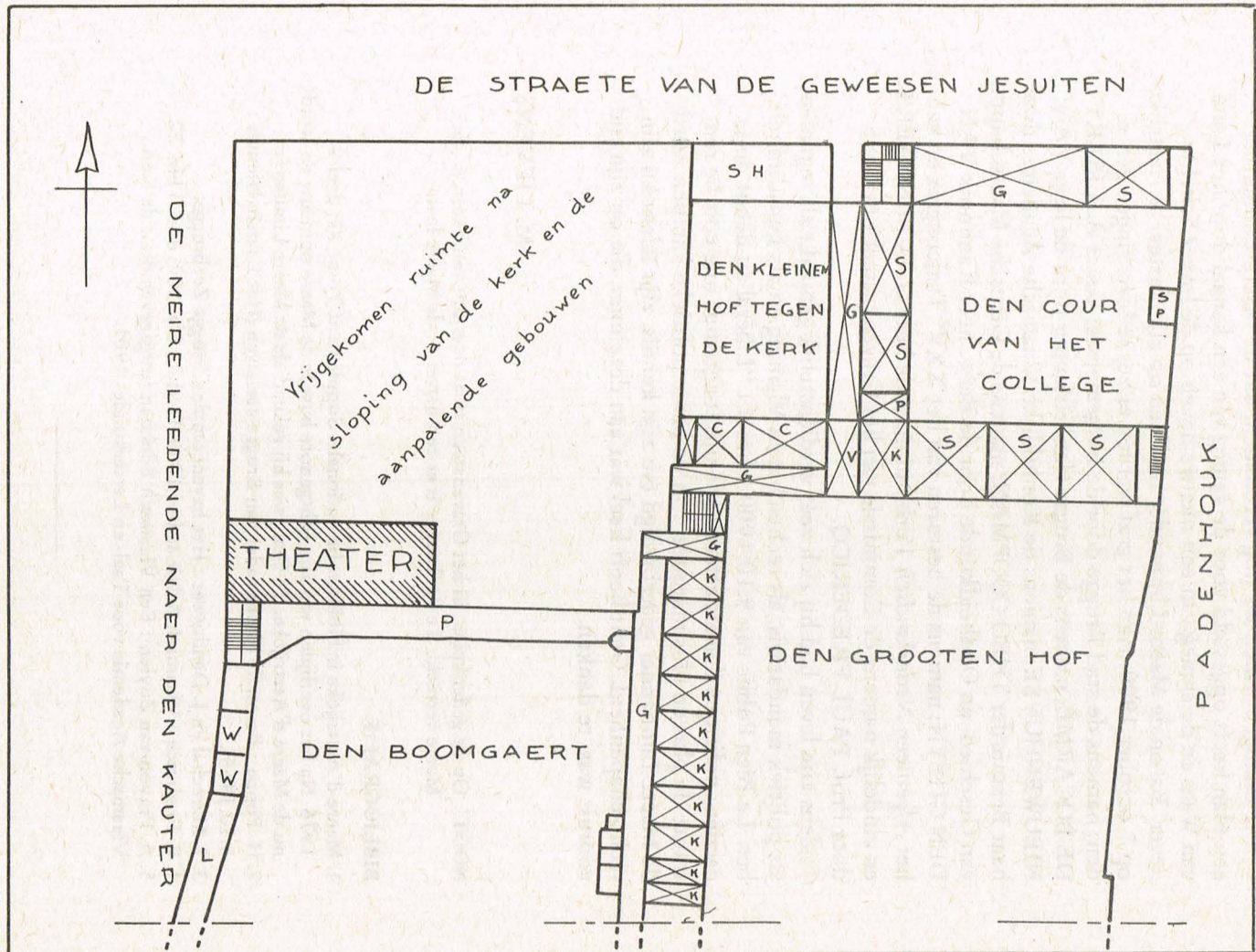
NOOT : Op de gedenkplaat in het Gravensteen staat de naam van baron A. de Maere vermeld. Te Zeebrugge is er een baron A. de Maere-laan.

BIBLIOGRAFIE

1. Maere-d'Aertrijcke in Bibliografie nationale. Supplément Tome XI, deel 2. 1976. Na het overlijden van zijn echtgenote huwde de Maere opnieuw en wordt nu de Maere-d'Aertrijcke. Te Gent was hij gekend als de Maere-Limnander.
2. H. Poppe : Baron de Maere vader van Brugge-zeehaven (Het Laatste Nieuws : 5.10.1965).
3. J. Maréchal en J. Denduyver : Het havencomplex Brugge-Zeebrugge.
4. P. Fredericq : Vlaamsch België sedert 1830. Deel 2 : blz. 102; deel 3 blz. 72.
5. A. Prayon-van Zuylen : Een Vlaamsch Edelman (uitgegeven door de Kon. Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde) 1901.

DE STRAETE VAN DE GEWEESEN JESUITEN

TE GENT

1. In 1180 werd door graaf Filips van de Elzas het Gravensteen gebouwd. De achthonderdste verjaring wordt herdacht door een tentoonstelling in het Gravensteen van 30 april tot 28 september. Een nieuwe gids van het Gravensteen zal worden uitgegeven. De viering gaat gepaard met een aantal andere feestelijkheden : door het Marionetten-teater Taptoe zullen een aantal voorstellingen worden gegeven met beelden uit de geschiedenis van het Gravensteen; van 23 mei tot 6 juli wordt in het Museum voor Volkskunde, Kraanlei te Gent een tentoonstelling ingericht met als onderwerp : "Om en rond het Gravensteen". Op zondag 8 juni wordt in het Gravensteen een kruisboogtornooi gehouden, waaraan de kruisbooggilden van Gent, Brugge en Antwerpen deel nemen. Het tornooi wordt voorafgegaan door een optocht van de gilden in feestelijk ornaat door de stad.

2. De stad Gent is eigenaar geworden van het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat. Dit prachtig historisch gebouw, waar Lodewijk XVIII verbleef tijdens de Honderd Dagen, dagtekent van 1768. De voorgevel is in Lodewijk XV-stijl. Persoonlijk zijn we van mening, dat in het Hotel d'Hane-Steenhuysse een museum in verband met de historische gebeurtenissen te Gent in 1815 en dit versierd met wassen beelden zou worden ingericht.

3. Het museum Michel Thiery op het Sint-Pietersplein ontving een ere-plakket als eerste prijs met een éervolle vermelding toegekend door een internationale jury, die jaarlijks de Europese museumprizen uitreikt. Onze hartelijke felicitaties.

LIGGING VAN DE ZAAL SODALITEIT

Noordelijk gedeelte van het gewezen Jezuïetenklooster (1591-1773) na de sloping van de O.L.V.-kerk (1798)

C = comptoir

SH = spreek-huijs

G = gang, gallerij

SP = speel-huijs

K = kamer (slaapkamer)

V = vestibule

P = passage

W = wasch-huijs

S = schole (klaslokaal)

Fragment van een anonieme plattegrond berustend in de Universiteit. Het document werd ons bereidwillig gecommuniceerd door Prof. ir. J. B. Quintyn. Voor welke vriendelijkheid wij hem bedanken. (M.V.W.)

AANVULLENDE LEDENLIJST

1611. Mw Maillet H. Frère-Orbanlaan 424 9000 Gent
1612. Waffelaerd F. Dendermondssesteenweg 363 9120 Destelbergen
1613. De Vos E. Heiveldstraat 77 9110 Sint-Amandsberg
1614. Goyvaerts A. Vesten 60 2750 Beveren (Waas)
1615. Verleyen F. Kazemattenstraat 39 9000 Gent
1616. Mw De Vos-Maes Y. Leo Tertzweillaan 56 9219 Gentbrugge
1617. Cnudde M. Chrysantstraat 17 9000 Gent
1618. Snellaert R. Narcisstraat 19 9000 Gent
1619. Van Eechauté A. Belvédèreweg 227 9000 Gent
1620. Van Wesemael J. Krijgslaan 169 9000 Gent
1621. Labijn M. Zeistraat 34 9850 Nevele
1622. De Bruyne G. Emiel Moysonlaan 36 9000 Gent
1623. Mw. Testelmans M. Kuitenbergstraat 12 9050 Evergem
1624. Hoger Rijksinstituut voor Tuinbouw-Bestuurlijke Diensten
Brusselsesteenweg 165 9230 Melle
1625. Studiebureel Arteco Henegouwenstraat 65 9000 Gent
1626. Goetghebuer J. Laarheidestraat 21 1641 Beersel
1627. Mw Blansaer M. Venneborglaan 168 2100 Deurne
1628. Rombaut R. Martelaarslaan 500 9000 Gent
1629. Wezenbeek R. Europalaan 13 9000 Gent
1630. Polfliet M. Eendrachtstraat 99 9000 Gent
1631. Kimpe J. Lange Munt 12 9000 Gent
1632. Kellens E. Aaigemstraat 24 9000 Gent
1633. Niemegeers F. Heirweg Noord 50 9710 Zwijnaarde